

KOMUNICIRANJE BODY ART-OM MEĐU MLADIMA: SOCIOLOŠKO ISTRAŽIVANJE

Budimir, Bartul

Undergraduate thesis / Završni rad

2022

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Split, Faculty of Humanities and Social Sciences, University of Split / Sveučilište u Splitu, Filozofski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:172:916863>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-11-24**

Repository / Repozitorij:

[Repository of Faculty of humanities and social sciences](#)

SVEUČILIŠTE U SPLITU
FILOZOFSKI FAKULTET

ZAVRŠNI RAD

Komuniciranje *body art*-om među mladima: sociološko istraživanje

BARTUL BUDIMIR

Split, 2022

ODSJEK ZA SOCIOLOGIJU
JEDNOPREDMETNI STUDIJ SOCIOLOGIJE
ISTRAŽIVAČKI RAD

ZAVRŠNI RAD

Komuniciranje *body art*-om među mladima: sociološko istraživanje

STUDENT:

Bartul Budimir

MENTORICA:

izv.prof.dr.sc. Zorana Šuljug Vučica

Split, srpanj, 2022.

SADRŽAJ

UVOD.....	4
1. POVIJEST <i>BODY ART-A</i>	7
2. NEVERBALNA I VIZUALNA KOMUNIKACIJA <i>BODY ART-OM</i>	10
3. DRUŠTVENI ASPEKTI KOMUNICIRANJA <i>BODY ART-OM</i>	19
4. METODOLOŠKI I EMPIRIJSKI ASPEKTI ISTRAŽIVANJA	22
5. EMPIRIJSKI ASPEKTI ISTRAŽIVANJA	25
5.1 Sociostrukturalna obilježja ispitanika	25
5.3 Posjedovanje <i>body arta</i>	25
5.3 Stavovi prema <i>body art-u</i>	27
6. ZAKLJUČAK	31
7. LITERATURA	33
8. METODOLOŠKA I EMPIRIJSKA ARHIVA.....	35
8.1 Tablični i grafički prikazi.....	35
8.3 Upitnik	48
9. SAŽETAK	51
10. SUMMARY	52

UVOD

Cilj ovog rada je iz sociološke perspektive ispitati kako mladi u Hrvatskoj komuniciraju putem *body art*-a (tetovaže, *piercing*-i, oslikavanje tijela i druge tjelesne modifikacije). Fokus je primarno na značenjima koja mladi pridodaju svojim tetovažama, na koji način tumače tuđe tetovaže i kakvu percepciju imaju o *body art*-u općenito. Komunikacija, a posebno njen neverbalni oblik, zauzima bitnu ulogu u komuniciranju poruka tetovažama i *piercing*-ima.

Tetovaže i *piercing*-i postali su dio svakodnevice, na njih se odlučuje sve više osoba, neovisno o spolu, dobi, društvenom statusu, stupnju obrazovanja, bogatstvu ili slično. Također, sve veći broj maloljetnih osoba traži dopuštenje roditelja da se tetoviraju (Martinec prema Dadić, 2017:14). Postoje i drugi oblici modifikacije tijela kao što su sakaćenje, skarifikacije, žigosanja, plastične operacije, pa čak i režimi tjelovježbe ili dijete jer su također oblici kontrole nad vlastitim fizičkim izgledom.

Povijest tetoviranja može se pratiti već tisućama godina, a tetovaže su imale svoju specifičnu društvenu i kulturnu simboliku. Sukladno vremenu, značenje i važnost tetovaža su se mijenjali i razlikovali. Iz mnogih povijesnih izvora saznajemo da su tetovaže u različitim kulturama simbolizirale različite ideje (Dadić, 2017:19). U radu ćemo promatrati povijesnu “evoluciju” tetovaža i njihovih značenja te stereotipe i stigmatizaciju koja ih prati od kada i postoje. Također je zanimljivo istaknuti generacijski jaz koji se očituje u načinima na koji mlađe generacije percipiraju tetovaže. Mlađe generacije iskazuju pozitivnije stavove prema *body art*-u, za razliku od starijih generacija koje su na tetovirane osobe gledale kao na opasne, riskantne i neuspješne pojedince, mladi ih percipiraju pozitivnije, više umjetničke i estetske prirode (Shovlin, 2019: 13).

Da bismo mogli razumjeti način na koji oznake na tijelu postaju komunikacijsko sredstvo, moramo preuzeti modele razumijevanja neverbalne komunikacije. Prema definiciji, neverbalna komunikacija je oblik komunikacije u kojemu poruke nisu izražene riječima, nego drugim sredstvima (Lyons prema Puđa, 2016: 6). Razumijevanje tuđe neverbalne komunikacije omogućuje bolje shvaćanje poruke koja se prenosi, što zahtijeva percipiranje neverbalnih znakova u kontekstu cjelokupne komunikacijske situacije (Puđa, 2016: 5), što bi moglo pomoći u razmatranju koncepta istovremene isključenosti i osjećaja pripadnosti koju tetovirane osobe iskuse kada se po prvi put tetoviraju. Naime u široj slici društva se diferenciraju i odvajaju, dok, s druge strane postaju članovi *tattoo* kulture ili zajednice.

Tetovaža je iznimno snažan vizualni komunikator jer progovara općerazumljivim jezikom za svaku vrstu poruke koja se želi odaslati, u prvom redu individualnog stava, a od primatelja izaziva neposrednu reakciju (Haluga; Sviličić, 2020: 159). Mnogi tetovirani pojedinci, barem prema istraživačima navedenima među izvorima literature za ovaj rad, iskazuju važnost tetovaža za njihov identitet, samoizražavanje i osjećaj posebnosti.

Body art, pogotovo tetovaže i *piercing*-i su, usprkos sve većoj popularnosti još uvijek promatrani kao devijantni oblici samoizražavanja i dominantno su odbačene od većine. Tetovaže su jedne od rijetkih fizičkih kategorizacija koje su legalne za diskriminaciju na radnom mjestu, a u mnogim slučajevima, potvrđena je diskriminacija tetoviranih pojedinaca na temelju kršenja korporativnih politike izgleda (Ponte & Gillian prema Broussard, Harton 2018, 522). Ipak, interesantno je da mnogi tetovirani iskazuju snažnu želju da naprave još tetovaža, iako su svjesni problema s kojima će se vrlo vjerojatno susresti.

Ne samo da je prevalencija tetovaža u SAD-u (pa tako i svijetu) sve veća, nego se demografija promijenila. U prošlosti, znatno se više muškaraca nego žena upustilo u dobivanje tetovaža, ali taj jaz više ne postoji. U usporedbi s Australijom i europskim zemljama, SAD ima veću prevalenciju tetovaža, za oko 15%, pri čemu je najčešća dob bila adolescencija 12-18 godina (Shovlin, 2019: 13). S obzirom na mladu dob u kojoj se pojedinci upuštaju u svijet tetovaža, i s obzirom na predrasude koje su prisutne u društvu čini se da iz nekog razloga te predrasude i moguće smanjene šanse zaposlenja nisu dovoljne da bi se obeshrabrili oni koji ih žele.

Teorijski dio istraživanja smo odvojili u nekoliko poglavlja kako bi temu prikazali na prikladan način. Prvo poglavlje se fokusira na povijest *body art*-a te govori o tome kada se koristio, kojim tehnikama se radio, u kojim kulturama je imao koje uloge te kako mu se kroz vrijeme njegovo značenje mijenjalo. Također govori o popularizaciji *body art*-a u posljednjih nekoliko desetljeća, od stigmatizirane prakse do mainstream prakse.

Drugo poglavlje predstavlja pojmove kao što su komunikacija, neverbalna komunikacija te tematizira komunikacijske aspekte *body art*-a kao svojevrsnog oblika neverbalne komunikacije. Objašnjava važnost konteksta i sposobnosti tumačenja poruka jer se poruke mogu tumačiti na razne načine. Osim samih oblika komuniciranja, ovo poglavlje govori i o procesu pridavanja značenja *body art*-u, o tipovima poruka kakve najčešće sadržavaju i sl.

Treće poglavlje govori najviše o percepciji društva o tetovažama, *piercings*-ima i drugim oblicima tjelesne modifikacije. Autori Broussard, K. A., & Harton, H. C. (2018). u svojem radu „*Tattoo or taboo? Tattoo stigma and negative attitudes toward tattooed individuals*“ tematiziraju problem stigme prema *body art*-u. Vodeći se tim primjerom, interesirale su nas društvene posljedice posjedovanja *body art*-a. U privatnom te u poslovnom životu, tetovaže, pa tako i *piercings*-i, mogu imati nepoželjne posljedice za pojedince kao što su diskriminacija, socijalna izolacija i stigmatizacija.

U metodološkom i empirijskom dijelu rada, prikazan je koncept istraživanja, objašnjeni su ciljevi i hipoteze istraživanja te su prikazani i analizirani prikupljeni podaci tokom istraživanja.

1. POVIJEST *BODY ART*-A

Najstariji primjerak tetovaže iz Starog vijeka je koža skitskog poglavice pronađena sredinom 20. Stoljeća u području Altaja u Sovjetskom Savezu čija je starost procijenjena na 2000 godina. Pod pritiskom Crkve, tetoviranje se tokom Srednjeg vijeka izgubilo u Europi. Usprkos tome ova tehnika ukrašavanja tijela svoj pravi procvat doživljava u Japanu u 18. stoljeću, u školi tetoviranja *irezumi*. Neovisno o kulturi koja ih je prakticirala, tehnike kojim su se koristili su bile vrlo slične, boja se unosi bockanjem kože iglom. Razlozi tetoviranja su se razlikovali od plemena do plemena, kod nekih je tetovaža označavala rang, te plemenske i obiteljske veze (Dadić, 2017:16).

Svojevrsni ritual ukrašavanja tijela seže sve do prapovijesti te mnogi povijesni nalazi, iz najranijih razdoblja, svjedoče o tome. Već je u starom Egiptu tetoviranje bilo jako popularno. Kada je riječ o razlozima ukrašavanja, osim da bi pokazali pripadnost određenoj grupi, pojedinci su pokušavali privući suprotni spol, ukrašavali su se kako bi se na taj način izrazili ili pak podvrgnuli modi. U plemenskim kulturama ukrašavanje tijela imalo je obredno ili vjersko značenje (Dadić, 2017: 15).

Ukrašavanjem tijela se kroz povijest na tijelo dodavalo različita značenja, religijska, ritualna ili estetska, neovisno o stupnju civilizacijskog razvoja, kulturi i kontinentu. Ukrašavanje se održalo i do današnjeg dana a tijekom povijesti bilo je pod utjecajem mode i trendova baš kao što je to slučaj i s odjećom, obućom i frizurama (Borovac prema Dadić, 2017: 13). Na tahićanskom, riječ 'tatau' bila je uvedena kao posuđenica u engleski, a izgovor je s vremenom promijenjen u engleskom jeziku kao 'tattoo'. Moreplovci su uvelike pridonjeli popularizaciji tetovaža u Europi. Na svojim putovanjima nerijetko su se tetovirali u raznim područjima svijeta te kolektivno proubudili interes za tetovaže u Europi (Rowsell, J., Kress, G., & Street, B. 2013: 100). Na područjima Hrvatske, tetoviranje je poznato još iz vremena Ilira i Tračana, jer su se plemena razlikovala upravo po tetovažama. Poznato je i povijesno uvjetovano tetoviranje, tokom ratova s Turcima i označavanju katoličkog stanovništva. Obično su se tetovirali križići i ornamenti sastavljeni od križića, uglavnom na rukama, ali i na prsima i čelu, u početku kod svih, a zatim samo kod žena. Tetoviralo se kako bi se pokazala pripadnost vjeri i spriječilo odmetnuće od vjere (Dadić, 2017:13).

Ritual ukrašavanja tijela seže sve do prapovijesti te mnogi povijesni nalazi, iz najranijih razdoblja, svjedoče o tome. Već je u starom Egiptu tetoviranje bilo jako popularno, a jedan od najbizarnijih načina ukrašavanja tijela potječe iz Kine, gdje se, sve do 20. stoljeća primjenjivao jedan od najboljih kozmetičkih sakaćenja na način da se zaveže donji dio noge kako bi se dobilo tzv. lotosovo stopalo. Ovo je najbolji pokazatelj kako ukrašavanje nije značilo samo uljepšavanje, nego i određenu dozu tjelesne boli. Kada je riječ o razlozima ukrašavanja, osim da bi pokazali pripadnost određenoj grupi, tu su i privlačenje suprotnog spola, ukrašavanje kao način izražavanja ili pak podvrgavanje modi. U plemenskim kulturama ukrašavanje tijela ima obredno ili vjersko značenje (Dadić, 2017: 15). S obzirom da su slučajevi dobro očuvanih tijela, na kojima se još uvijek vide tetovaže rijetki, gotovo i nema primjera gdje su vidljive na ostacima tijela. Najuočljiviji dio pribora među arheološkim nalazima, zbog teže propadljivosti, je koštana alatka za tetoviranje. Etnografski su zabilježene razne vrste tih alatki, a svima je zajedničko probijanje kože kako bi se pigment ostavio ispod njezine površine (Poon prema Hustić, 2013: 1).

Različitim kulturama tetovaže su imale drugačije specifično simboličko značenje, a sukladno s vremenom, značenje i važnost tetovaža se mijenjalo i razlikovalo. Iz mnogih povijesnih izvora saznajemo da su tetovaže u različitim kulturama simbolizirale prijelaz duše u zagrobni život, označavale društveni – politički status i položaj, religijske i duhovne motive, oznake hrabrosti, seksualne požude, simbole plodnosti, ljubavne zavjete, kazne, amulete i talismane, zaštitne i terapijske simbole, te kao oznake izgnanika i osuđenika (Dadić, 2017:19).

Jedan od ranijih primjera tetoviranja datira oko 3.200. godine prije naše ere, Ledeni Čovjek, čije je mumificirano tijelo sadržavalo 57 tetovaža, za koje se smatra da su imale medicinske svrhe. Najpoznatiji povijesni primjeri tetoviranja su egipatski, iz oko 2.000. godine prije naše ere, tetovaže su pronađene ponajviše na ženama, a smatralo se da su označavale žene “sumnjivog statusa” ili kraljevske konkubine (Dadić, 2017:19), što možda može biti jedan od razloga zbog kojeg su i danas tetovirane žene percipirane negativnije od tetoviranih muškaraca.

Ako govorimo o ponešto bližoj prošlosti, nakon duge stagnacije u srednjem vijeku, tetovaže su se vratile u kulturu Zapada tijekom perioda kolonizacije. Male tetovaže su uskoro postale i neizostavan dio radničke klase u mornarici, a za njih su one predstavljale izazov, putovanje, zemlje i slobodan duh. Dakle, mornari su posrednici integracije tetovaža u Zapadnu kulturu (Dadić, 2017:20). 60-ih godina prošlog stoljeća tetovaže su se počele popularizirati i

negativne konotacije suzbijati. Popularne figure u društvu poput rock zvijezda, sportaša i drugih javno su prikazivali svoje modifikacije tijela, tetoviranje se sve više počelo smatrati umjetnošću.

Tijekom kontrakulture 1960-ih i 1970-ih i hippie antiratnih pokreta, kao i pokreta za prava ženska prava i prava LGBT osoba, žene su propitkivale svoj položaj u svijetu, a radikalna reakcija je bila tetoviranje tijela kako bi postale drukčije, nasuprot ustaljenoj normi – bio je to način protestiranja protiv društvenoga poretka. Tijekom 1980-ih i 1990-ih, žensko tijelo je steklo neovisnost. Žene su počele kozmetički rekonstruirati vlastita tijela, od *bodybuilding*-a i plastičnih operacija, do tetoviranja i *piercing*-a (Borovac prema Dadić, 2017: 36).

Iako su se stavovi prema tetovažama i drugim tjelesnim modifikacijama znatno izmjenili kroz povijest, tetovaže još uvijek nose negativne konotacije i rizik stigmatizacije i društvene izoliranosti. Ljudi gledaju na tetovirane osobe kao da posjeduju niz negativnih karakternih atributa, uključujući manje inhibicije, manje kompetentnosti, loš karakter, manja društvenost i seksualna promiskuitetnost (Broussard, Harton 2018: 522). Neka istraživanja pokazuju da 21-29% Amerikanaca ima najmanje jednu tetovažu i oko 15-20% ima dvije ili više tetovaža (Broussard, Harton 2018: 521), a brojke u Hrvatskoj govore da tetoviranje postaje sve češći oblik ukrašavanja tijela (Dadić, 2017: 69).

2. NEVERBALNA I VIZUALNA KOMUNIKACIJA *BODY ART-OM*

Termin komunikacija potječe od latinskog pojma „communicatio“ što znači priopćiti. Komunikacija je stoga pojam u društvenim znanostima koji općenito označava sveukupnost različitih oblika veza i dodira između pripadnika društva, a posebno prenošenje poruka od jedne osobe ili skupine na druge. Ona omogućava povezano djelovanje ljudi, koje leži u osnovi svih društvenih poruka. Komunikacija je interaktivna jer podrazumijeva međusobni dinamički odnos izvođača različitih komunikacijskih uloga u procesnom okruženju, odnosno u širem društvenom procesu. Ljudska komunikacija prilagođena je djelovanju, dakle, nije sama sebi svrha, nego je uvijek sredstvo kojim se dolazi do cilja (Tomić prema Dadić, 2017: 8).

Prema definiciji, neverbalna komunikacija je oblik komunikacije u kojemu poruke nisu izražene riječima, nego drugim sredstvima (Lyons prema Puđa, 2016: 6). Izraz neverbalna komunikacija odnosi na komunikaciju koja se ostvaruje nekim drugim sredstvima mimo riječi (pod pretpostavkom da su riječi verbalni element) (Green prema Dadić, 2017: 12). Neverbalne komunikacijske vještine ključne su za postojanje vještog društvenog bića, kao što empirijski dokaz o primatu neverbalnih znakova demonstrira. Kao što je prethodno navedeno, neverbalne komunikacijske vještine su najvažnije za spretno djelovanje u interakcijama s drugim ljudima (Burgoon, J. K., Bacue, A. E., 2003: 209). Neverbalna komunikacija svake osobe je posebna, a sastoji se od stava tijela, pokreta i gesta, kojima se također prenosi poruka jer govorimo cijelim svojim tijelom i većina pokreta ima značenje (Puđa, 2016: 5). Međutim, nije sasvim ispravno definirati neverbalnu komunikaciju kao sve osim riječi. Kompleksan odnos između neverbalnog i verbalnog ponašanja utječe na misaone i jezične procese pošiljatelja (osobe koja šalje ili kodira neverbalne informacije) i izvedenih zaključaka opažačem (osobom koja prima pošiljateljevu neverbalnu informaciju). Neverbalni i verbalni kanali se često moraju razmatrati zajedno kako bi se razumjela prenesena značenja (Meadow, Alibali prema Hall, 2019: 272).

Neverbalna komunikacija uključuje: govor tijela (koji se dijeli na stavove, izraze lica, mimiku i dr.), udaljenost, ton glasa te dodir. Kao i glasovni jezik, neverbalna komunikacija ima svoja pravila kojih se treba pridržavati te stvari koje se ne rade. Sljedeća sličnost tih dvaju vrsta komunikacije jest kontekst u kojem je poruka poslana, tj. okruženje, namjera, intonacija, tko i kome šalje poruku. Vrlo često je neverbalna komunikacija ta koja razjašnjava verbalnu poruku (Rijavec; Miljković prema Puđa, 2016: 6). Jedva da ima ijedna domena društvenog iskustva

koja s njom nije povezana. Neverbalna komunikacija se definira kao ponašanje lica, tijelo, ili glas bez jezičnog sadržaja, drugim riječima, sve osim riječi (Hall, 2019: 272). Zanimljivo je kako u komunikaciji, verbalni dio čini samo 7 posto, a čak 93 posto odnosi se na neverbalni dio, od čega 38 posto na tonalitet i karakteristike glasa, dok je preostalih 55 posto govor tijela. Unatoč tome što riječi čine samo sedam posto, one su iznimno moćno sredstvo (Babić prema Dadić, 2017: 42).

Razumijevanje tuđe neverbalne komunikacije omogućuje bolje shvaćanje poruke koja se prenosi što zahtijeva percipiranje neverbalnih znakova u kontekstu cjelokupne komunikacijske situacije (Puđa, 2016: 5). Komunikaciju možemo iskusiti kada se ponašanje jednog pojedinca reflektira u reakciji i ponašanju drugog pojedinca. Iako je uporaba jezika isključivo ljudska karakteristika, tumačenje određenih neverbalnih komunikacija tumači se na drugačije načine ovisno o okružju i kontekstu (Mandal, 2014: 417).

Usko povezan s opisima slanja i primanja je koncept emocionalne inteligencije. Većina definicija i pokušaja objašnjenja koncepta emocionalne inteligencije veže ju uz određenu refleksivnost pojedinca da razumije svoje i tuđe emocije što uključuje određenu dozu vještine ili sposobnosti koja se može razviti (Burgoon, J. K., Baccus, A. E., 2003: 182). Korištenje signala ovisi uglavnom o znanju i empatiji. Empatija je povezana s vještinama promatranja i slušanja. Tri elementa signala su sam signal, ono na što se signal odnosi i interpreter signala. Signal je ključna veza između pošiljatelja i primatelja. Koristimo govor tijela, a da toga nismo svjesni, neprestano percipiramo i tumačimo govor tijela drugih ljudi. Informacije se prenose okretanjem ruke, držanjem tijela, udarcem nogom, izrazom lica ili svjetlucanjem u očima (Mandal, 2014: 417). Dakle, za razumijevanje neverbalnih znakova potrebno je imati neku razinu društvene razine i empatije.

Kada govorimo o tetovaži kao obliku neverbalne komunikacije, bitno je istaknuti da tetovaže aktivno konstruiraju identitet, materijalizirajući dijelove osobnosti poput ideja i vrijednosti koje nosi tetovirana osoba. One su vizualni oblik značenja određenih kulturnih pozadina, razumijevanja svijeta oko sebe i djelovanja (Rowell, J., Kress, G., & Street, B., 2019: 12). Kroz proces planiranja i odabiranja tetovaže, stvaraju se informacije, znakovi, simboli koji imaju svoja značenja, u nekim slučajevima one znače isto za tetoviranog i slučajnog prolaznika, a ponekad ta značenja nisu tako laka za iščitati. Tetovaža je iznimno snažan vizualni komunikator jer progovara općerazumljivim jezikom za svaku vrstu poruke

koja se želi odaslati, u prvom redu individualnog stava, a od primatelja izaziva neposrednu reakciju (Haluga, Sviličić, 2020: 159).

Proces utiskivanja i upisivanja vizuala na tijelo je važan jednako koliko i sam vizual. Takvi procesi upisivanja značenja u kožu nerijetko utječu na samopouzdanje nositelja. Tijelo kao nekakav oblik dnevnika jedna je metafora koju znanstvenici koriste za opisivanje tetoviranih pojedinaca (Rowell, J., Kress, G., & Street, B. 2013: 106).

U slučaju tetovaže koja je imala duboko osobno značenje, kao u slučaju spomen tetovaža, sudionici su htjeli da *tattoo* umjetnici razumiju razloge, priče i značenje njihovih tetovaža i pomoći im da suze izbore, odaberu boje, oblike i veličine, razumiju učinak postavljanja slike na različite dijelove tijela i odlučiti koji element na slici tetovaže mogu izostaviti bez gubitka značenja. Time su sudionici prešli iz faze verbaliziranja u fazu vizualnog stvaranja informacija (Campbell-Meier, Krtalić, 2022: 5).

Zanimljiva je činjenica da su mnogi tetovirani pojedinci voljeli dijeliti informacije o svojim tetovažama sa strancima, dok su drugi to također vidjeli kao nametljivo. Neki su razmišljali o mogućnosti prikrivanja tetovaža za razgovor za posao ili ako su morali ići u „formalne konzervativne prostore" (Campbell-Meier, Krtalić, 2022: 5). Kao što različite slike mogu predstavljati druga značenja, tako se i pojedinci sami razlikuju u otvorenosti za dijeljenje svojih priča o tetovaži.

Vrijeme i trud uloženi u traženje informacija koje bi pomogle procesu konceptualiziranja variralo je od spontane do slučajne brze potrage do strateški planiranih i dugotrajnih, često uzrokujući preopterećenost informacijama. Neke od slika tetovaža pronađene su slučajno i trenutačno kroz slučajan susret sa slikom ili umjetnikom. U takvim slučajevima, sudionici bi iznenada prepoznali ili pridali vlastito značenje slici (Campbell-Meier, Krtalić, 2022: 3).

Tetovaže su vizualni fenomeni koji često izazivaju snažne odgovore u rasponu od znatiželje i divljenja do gađenja i straha. Bez obzira na odgovor pojedinca, tetovaže tjeraju na pogled. Teško je ne prepoznati tetovirano tijelo. Ipak, osim njihove očite vizualne i estetske kvalitete, tetovaže također imaju osebnju narativnu kvalitetu. Kao i svaka fotografija, svaka tetovaža ima priču iza sebe. U kojem su kontekstu konstruirani narativi tetovaža, kome predstavljaju što i kakvo značenje nose. Niti jedna tetovaža ne stane samo u jednu kategoriju; teme se preklapaju, stapaju i spajaju unutar svake tetovaže. Unatoč tome, korištenje

heurističkog okvira omogućuje interpretativno razumijevanje višestrukih iskustava posjedovanja tetovaža (Kosut, 2000: 82).

Društvene dimenzije tetovaža kao oblika neverbalne komunikacije ovise o tome jesu li vidljive ili nevidljive drugima. Odabir javnog ili privatnog mjesta za tetoviranje važna je odluka u procesu tetoviranja. Nevidljivost ili ograničena vidljivost tetovaža omogućuje kontrolu nad time tko će biti publika. Za neke, samo odabrani broj drugih će biti upućen u komunikaciju. Posjedovanje vidljivih tetovaža značajno mijenja iskustvo tetoviranja, jer ljudi mogu reagirati negativno ili afirmativno na njihovu prisutnost. Ovi odgovori mogu utjecati na to kako netko doživljava svoje tetovaže. Neke su tetovaže simbolične poruke koje se obraćaju određenim pojedincima ili zajednicama ljudi. Međutim, ponekad drugi možda nisu svjesni da su se uključili u komunikaciju putem tih simbola (Kosut, 2000: 85).

Osobni imidž pripada neverbalnoj ekstralingvističkoj statičnoj komunikaciji. To je oblik neverbalne komunikacije i kao dominirajući oblik komunikacije nosi određenu važnost u interakciji. Upravljanje imidžem se sastoji od nekoliko koraka. Prvo je bitno osvijestiti značaj osobnog imidža. Koliko god uzrečica "odijelo ne čini čovjeka" bila ispravna, u praksi ljudi prosuđuju druge prema njihovom imidžu. Prilagodba imidža važna je ovisno o cilju s kojim se orijentiramo, možemo komunicirati suradnju, sposobnost, uspješnost, učinkovitost, inteligenciju, atraktivnost ili provokativnost (Dadić, 2017:43). To zapravo ima velike implikacije u kontekstu *body arta*, sama pojava osobe koja posjeduje tetovaže komunicira drugima o tetoviranom pojedincu.

Ljudski mozak nevjerojatnom brzinom donosi sudove o drugim stvarima i ljudima. Potrebno je samo nekoliko sekundi da o osobi koju prvi put vidimo stvorimo mišljenje. Taj prvi dojam može biti toliko jak da utječe na ishod susreta. *Halo* efekt, odnosno pozitivni prvi dojam, nastaje na temelju onoga što vidimo, a što mozak automatski kategorizira te se priprema za reakcije s obzirom na to što je vidio (Lambert prema Puđa, 2016: 11). Time je još više naglašena komunikativna priroda *body arta*, osobito tetovaža koje su uz *piercing* najpopularniji oblici tjelesne modifikacije.

Od 1980-ih, tetoviranje je postalo popularno među tinejdžerima i studentima koji su promijenili stav prema tetoviranim ljudima od kriminalaca i radnika do umjetnika i slobodnih mislilaca. U mnogim gradovima, uključujući New York, nekada zabranjeni saloni za tetoviranje postali su sveprisutni u većini sveučilišnih gradova. Brojne holivudske zvijezde, glazbenici i modeli imaju vidljive tetovaže a mladi ih oponašaju tetovirajući se. To je rezultiralo

onim što Michael Atkinson naziva "era supermarketa" tetoviranja, obilježena lakoćom dostupnosti i mogućnosti izbora potrošača (Kang, Jones, 2007: 43).

Jedan od razloga koji objašnjava postojanje stigme jest činjenica da se za stereotipe smatra da su djelomično istiniti. Hipoteza o "zrnu istine" tvrdi da stereotipi o određenoj skupini imaju neku osnovu u vidljivoj istini, kao što je stereotip da se kriminalci često tetoviraju. Nekoliko je studija istraživalo "zrno istine", uspoređujući tetovirane i netetovirane odrasle osobe s mješovitim nalazima (Allport prema Broussard, Harton, 2018: 523). Makar ne postoje snažni dokazi (rezultati su uglavnom mješoviti, ponekad pokazuju negativne osobine kod tetoviranih osoba) društvo ih svejedno percipira kao takve.

S obzirom na stigmom koja i danas prijete tetoviranim osobama, uključiti se u ovakav projekt tijela znači obvezu s tjelesnom modifikacijom koja kompromitira društveni prostor onoga koji ga zauzima, kako u sadašnjosti tako i u budućnosti. Od samog početka prijelaza u odraslu dob, pristup mladih određenim društvenim krugovima, posebno u području zapošljavanja, pogotovo u slučaju tetoviranih osoba predstavlja izazov gdje osjećaju ili predviđaju visoku razinu ograničenja zbog njihovog izgleda. Kao rezultat toga, oni moraju društveno upravljati vidljivošću označene epiderme, dok ne posjeduju sredstva za stvaranje života koji im omogućuje da u potpunosti društveno preuzmu iskreno izražavanje svoje autentičnosti. Ako prva iskustva s tragovima na tijelu ne predstavljaju ozbiljan izazov u smislu slike o sebi i društvenih očekivanja prema osobi koja ih je učinila, tada poprima oblik projekta, to tijelo označava poremećaj u identitetu. To podrazumijeva duboku osobnu i društvenu prilagodbu između identiteta izvedenog u sadašnjosti i željenog identiteta za budućnost (Ferreira, 2014: 324).

Tetovaža je oblik vizualne komunikacije stvorene unutar mnoštva konteksta. Na temelju dubinskih intervjua s osam tetoviranih muškaraca i žene, fokus članka su osobe koje govore o svojim tetovažama. Tetovirano tijelo izrazito komunikativno tijelo. Komunicira, ne samo o identitetu nositelja, nego i o kulturi u kojoj ona živi. Ispitivanje tetovaže kao konceptualnog zasuna—alata istraživačima može omogućiti interpretaciju kompliciranog odnosa između tijela, vlastitog identiteta i društva (Kosut, 2000, 79).

Neki sudionici istraživanja Ferreira V. iz 2014. godine o iskustvima tetoviranih osoba iskazuju da osjećaju određenu dozu anksioznosti pred reakcijama drugih na njihove tjelesne modifikacije, iako ih većina odlučuje ustrajati u osobnom izboru, ignorirajući moguće osjećaje neugodnosti drugih kao reakcija na njihovo tijelo. Kada preuzimanje tjelesnih oznaka prelazi

u projektni oblik, ona implicira proces detaljnog razmatranja, planiranja, uspoređivanja dizajna, značenja, položaja na tijelu i slično. Ovaj proces ne uključuje samo razradu plana o budućoj estetici tijela, ali i proces simboličkog ulaganja u njega, u smislu da je svaka oznaka subjektivno eksperimentirana i shvaćena (Ferreira, 2014, 319). Pojedinci su svjesni diskriminacije na koju mogu naići ali se ipak odlučuju na tetoviranje. Posebno je popularno kod mladih koji tijekom svoje adolescencije počinju samostalnije živjeti te preuzimaju vlastitu autonomiju na tijelo, kao privilegirani materijalni resurs društvenog prikazivanja. Time se emancipiraju i priznaju kao osobe. Tijelo postaje kreativno obrađeno kako bi predstavilo i predstavljalo novi osobni identitet koji se smatra "drugačijim" i autentičnim. Sudionici imaju veliku predanost izgradnji željenog identiteta te dijele snažnu želju da ne slijede uobičajeno i očekivane putove u životu (Ferreira, 2014, 321).

“Pravo” ja koje ti mladi ljudi žele postići i ispuniti kroz svoje tijelo-projekt se doživljava kao opcija, nešto što žele biti. Tako izrazito tetovirano tijelo izražava performativnu subjektivnost, proizašlu iz promišljenog projekta identiteta dobrovoljno odabranog od strane mladih. Oni koriste tijelo kao resurs za individualnu i društvenu ekspresiju (Ferreira, 2014: 324). Zanimljivo je kako se koncepcija osobnog identiteta veže uz tetoviranje. U modernom Zapadnom svijetu, fokus se stavlja na ekspresiju, jedinstvenost, osobne priče, velike životne odluke i uspjehe, nadilaženje traumatičnih iskustava i općenitu transformaciju sebstva kroz simboliku tetovaže.

Značajan je i način na koji tetovirani govore o boli, procesu tetoviranja, ritualu koji se mora proći kako bi se napravila tetovaža i što im predstavlja. Mnogi iskazuju kako bol tokom tetoviranja postaje meditativna, kao da „moraju zaraditi“ svoju tetovažu i postaje shvaćena kao i oblik demonstracije hrabrosti zbog ozbiljnosti odluke koja je pred njima. Glavna vrijednost koja se daje projektu tetoviranog tijela povlači se upravo iz njegove trajnosti, kao čvrst način utjelovljenja koji mladima omogućuje da konstruiraju sebe kao dosljedne, jedinstvene i nedjeljive individue kroz vrijeme i prostor. Mladi ljudi koji intenzivno tetoviraju svoja tijela percipiraju u ovom režimu potvrđeni resurs postizanja stabilnog i koherentnog egzistencijalnog sklada između njihove subjektivnosti i njezina utjelovljenja (Ferreira, 2014: 322).

U slučaju mladića plemena Papue Nove Gvineje. Da bi postali muškarci, koža im se mora transformirati u formu krokodila, a to postižu zarezujući se stotinama puta po tijelu te se mažući posebnom supstancom kako bi se posjekotine inficirale i zacijelile u što veće ožiljke koji podsjećaju na krokodilsku kožu. Pritom je bol tolika da budući muškarci doživljavaju

halucinacije te padaju u nesvijest (Babić prema Dadić, 2017: 56). Ovdje je isto vidljiva ideja da je tjelesna modifikacija vezana uz obred, transformaciju identiteta i zahtijeva predanost i hrabrost.

Motivacije za tetoviranje pronalaze u odbacivanju ustaljenih normi, krutih očekivanja društva o tome kako tijelo treba ili mora izgledati i slično, vrlo čest je bunt prema normama društva, ali to ne znači nužno da takve stavove tetovirani pojedinci nose i u ostalim sferama života. Čini se da je zajedničko iskustvo sadašnje generacije mladih iskustvo fleksibilnosti, diskontinuiteta, rizika i fluidnost s kojom se moraju nositi dok strukturiraju svoje životne projekte. Tradicionalne staze, oznake prolaza i institucije koje su nekada bile standardne u reguliranju prijelaza u odraslu dob gube svoju društvenu snagu i simboličku vrijednost (Ferreira & Nunes prema Ferreira, 2014, 322). Imati ili planirati imati izrazito tetovirano tijelo i dalje se shvaća kao "ekstremna" odluka koju provodi samo manjinski dio mladi ljudi te se nastavlja vezati uz ludilo, perverziju, devijaciju i marginalnost (Ferreira, 2014: 306).

Sam proces odabira i izrade tetovaže teče u nekoliko faza. Prije prelaska na svjesno i aktivno oblikovanje značenja, sudionici istraživanja su bili u fazi pasivnog gledanja ili "razmišljanja o tome". U ovoj pasivnoj fazi razmišljali bi o tetoviranju, o inspiraciji, položaju na tijelu, ali ne bi poduzimali nikakve radnje u pravcu realizacije. Kada bi se ideja počela pojavljivati, sudionici bi prešli na aktivnu fazu. U nekim slučajevima, okidač kao što je životni događaj koji je sudionik željeo memorizirati, motivirao bi prijelaz u aktivnu fazu (Campbell-Meier, Krtalić, 2022: 2).

Vrijeme i trud uloženi u traženje informacija koje bi pomogle procesu konceptualiziranja varirao je od spontane do slučajne brze potrage do strateški planiranih i dugotrajnih, često uzrokujući preopterećenost informacijama. Neke od slika tetovaža pronađene su slučajno i trenutačno kroz slučajan susret sa slikom ili umjetnikom. U takvim slučajevima, sudionici bi iznenada prepoznali ili pridali vlastito značenje slici (Campbell-Meier, Krtalić, 2022: 3). Tetovaža je oblik vizualne komunikacije stvorene unutar mnoštva konteksta. Tetovirano tijelo je izrazito komunikativno tijelo. Komunicira, ne samo o identitetu nositelja, nego i o kulturi u kojoj ona živi. Ispitivanje tetovaže kao konceptualnog zasuna—alata istraživačima može omogućiti interpretaciju kompliciranog odnosa između tijela, vlastitog identiteta i društva (Kosut, 2000, 79).

Prema istraživanju Krtalić i Campbell-Meier-a, nakon što su sudionici identificirali ili određenu sliku ili umjetnika, mogli su početi raspravljati o tetovaži s umjetnikom. Srž faze konceptualizacije u informacijama o tetovaži stvaranje je i uokvirivanje ideje o tome što bi tetovaža na kraju predstavljala (Campbell-Meier, Krtalić, 2022: 4). Tijekom procesa identifikacije sudionici su koristili slike i umjetnine kao portfelje kako bi razvili svoje misli oko svoje sljedeće tetovaže. Na primjer, sudionici su često tražili određenu sliku koja bi uhvatila već formirano značenje koje su htjeli pridati svojim tetovažama. Obično su pregledavali Instagram ili tražili slike na Google-u. Neki su gledali u svoje fizičko okruženje, poput prikaza u tattoo studijima ili na drugim ljudima, dok ne pronađu "sliku koja rezonira s njima." (Campbell-Meier, Krtalić, 2022: 3).

Većina tetoviranih ljudi vidi svoje tetovaže kao jedinstvene aspekte sebe, ali sociolozi koji proučavaju tetovaže usredotočujući se na grupne obrasce i opće trendove. Oni ispituju utjecaj medija i potrošačke kulture te utjecaj spola, seksualnosti, rase i klase na "tijelo". politika." Iako niti jedno objašnjenje ne objašnjava povećanje popularnosti tetovaža, istraživači otkrivaju da ljudi koriste tetovaže kako bi izrazili tko su, što imaju proživjeli i kako sebe vide u odnosu na drugima i njihovim društvenim svjetovima. Studije također otkrivaju da ljudi ne mogu u potpunosti kontrolirati značenje vlastite riječi tijela s prstima; oblikuju društveni konteksti u kojima žive reakcije i tumačenja njihovih tetovaža od strane drugi (Kang, Jones, 2007: 42).

Odabir javnog ili privatnog mjesta za tetoviranje važna je odluka u procesu tetoviranja. Nevidljivost ili ograničena vidljivost omogućuje kontrolu nad time tko će biti publika. Za neke, samo odabrani broj drugih će biti upućen u komunikaciju. Imajući vidljivo tetovaže značajno mijenja iskustvo tetoviranja, jer ljudi mogu reagirati negativno ili afirmativno na njihovu prisutnost. Ovi odgovori mogu utjecati na to kako netko doživljava svoje tetovaže. Neke su tetovaže simbolične poruke koje se obraćaju određenim pojedincima ili zajednicama ljudi. Međutim, ponekad drugi možda nisu svjesni da su se uključili u komunikaciju putem tih simbola (Kosut, 2000: 85).

Činjenica jest da se tetovaže sve više populariziraju i da takav trend vjerojatno neće usporiti. Zbog porasta popularnosti tetovaža kod adolescentnog stanovništva, postoji pritisak na pružatelje zdravstvenih usluga i liječničke vlasti kako bi upozorile mlade na potencijalne rizike. Također postoji motivacija da se napori usmjere na pitanje zašto mladi ljudi se odluče tetovirati, što je područje istraživanja koje neki vjeruju da nedostaje (Shovlin, 2019: 13).

Povijesni kontekst i metode tetoviranja su se promijenile tijekom godina. Tetovaže su društveno prihvaćenije, dobivaju popularnost među ženama i mlađom generacijom. Dok čin tetoviranja nosi rizike, ako tattoo umjetnik slijedi sigurnosne i sanitarne smjernice šanse negativnih posljedica znatno su smanjene. Tetovaže također mogu poboljšati mentalno zdravlje te prenijeti pozitivnu sliku tijela (Shovlin, 2019: 14).

Također je zanimljivo što unutar zajednice tetoviranih osoba, također postoji stigmatizacija, elitizam i diskriminiranje prema pojedincima. Iako će većina bolje prihvaćati druge s tetovažama, to nije uvijek nužno istina. Tetovirani pojedinci koji imaju crteže na tijelu slične veličine, lokacije ili sadržaja obično su gledali na druge pozitivnije (Larsen i sur. prema Broussard, Harton 2018). Iako tetovirani pojedinci ponekad mogu formirati unutarnju grupu na temelju tetovaža, tetovirani pojedinci mogu stigmatizirati druge tetovirane osobe ako su njihove tetovaže velike ili neprikrivene, npr. na licu, rukama ili vratu, ili ako se njihove tetovaže smatraju pretjerano modernim i ne-autentičnim. Dakle, stigmatizacija tetoviranih pojedinaca nije ograničena na netetovirane. Ovo otkriće nije posve iznenađujuće, s obzirom da stigmatizirani ljudi mogu internalizirati svoje stigme i izražavati iste negativne stavove prema drugima u svojim stigmatiziranim skupini, kao što je slučaj s pretilim osobama (Broussard, Harton, 2018: 523).

3. DRUŠTVENI ASPEKTI KOMUNICIRANJA *BODY ART-OM*

Razumijevanje tuđe neverbalne komunikacije omogućuje bolje shvaćanje poruke koja se prenosi, što zahtijeva percipiranje neverbalnih znakova u kontekstu cjelokupne komunikacijske situacije (Puđa, 2016: 5). Kada govorimo o društvenim aspektima komuniciranja *body art-om*, trebamo uzeti u obzir kontekst mjesta, vremena i kulture u kojoj proučavamo te aspekte. Bez sumnje, tetovaže, *piercing*-i i drugi oblici tjelesne modifikacije predstavljaju različite stvari u raznim kulturama diljem svijeta. Konotacije vezane uz tjelesnu modifikaciju ovise o kulturnom zeitgeistu („duhu vremena“), jer se vrijednosti, norme i očekivanja društva mogu znatno mijenjati, i zapravo se uvijek i mijenjaju pod utjecajem drugih kultura.

Različite kulture drugačije percipiraju i koriste neverbalne oblike komunikacije, i to je važno za shvaćanje gesta, artikulacija, tonaliteta i sl. Tokom interakcije važno je fokusirati se na neverbalne znakove ali ne bi ih se smjelo doživljavati odvojeno od ostatka konverzacije jer kontekst u kojem se razgovor odvija može objasniti zašto se određeni oblici ponašanja, pokreta ili gesti događaju (Dadić, 2017: 11). Tetovaža je oblik vizualne komunikacije stvorene unutar mnoštva konteksta. Tetovirano tijelo izrazito komunikativno tijelo. Komunicira, ne samo o identitetu nositelja, nego i o kulturi u kojoj ona živi. Ispitivanje tetovaže kao konceptualnog zasuna—alata istraživačima može omogućiti interpretaciju kompliciranog odnosa između tijela, vlastitog identiteta i društva (Kosut, 2000, 79).

U slučaju tetovaža, stereotipi o tetoviranim osobama, kao što su ideje da su tetovirane osobe kriminalci, opasni, ovisnici o drogama, ozakonjuju činjenicu da su diskriminirani zbog tjelesnog izgleda. Prihvatanjem stereotipa da su tetovirani pojedinci opasni, drugi mogu opravdano imati predrasude prema drugoj osobi na temelju njezina izgleda (Broussard, Harton, 2018: 523).

Stigma se odnosi na društveno konstruiran odnos između društveno nepoželjne osobine i stereotipa. Pojedinci za koje se smatra da odstupaju od većine u sposobnostima, fizičkom izgledu, ponašanju ili zdravlju mogu se izbjegavati ili diskriminirati na temelju stereotipne predrasude koje drugi imaju o njima (Broussard, Harton, 2018: 521). Iako su tetovaže kroz povijest nosile negativne asocijacije, popularnost tetovaža i njihova prihvaćenost u društvu ima tendenciju padanja i uzdizanja kroz vrijeme i između generacija (Fisher prema Broussard, Harton, 2018: 522).

Negativni stereotipi opće javnosti o stigmatiziranoj skupini koja stvara negativne osjećaje i predrasude prema toj skupini veći su kada se stigmatizirana osoba može smatrati odgovornom za svoju situaciju (kontrolirana stigma), kao što je u slučaju ovisnika o drogama, osoba s pretilošću ili pušača s rakom pluća (Reeder i Pryor prema Broussard, Harton 2018: 522).

Mnogi ispitanici istraživanja Kosut iz 2000. godine su bili svjesni negativnih ideja koje se vežu uz tetovaže i tetovirane osobe, ali se svjesno i namjerno upuštaju u svijet tetovaža. Neki smatraju kako je takav oblik devijantnosti pozitivan za osobu i da odbacuju ideje kojih se društvo u velikoj mjeri drži, idealnog posla, obitelji, izgleda i slično. Žele konkurirati idejama o tome kako pojedinac treba izgledati i kako treba misliti o ukrašavanju vlastitog tijela. Mnogi pronalaze određeno oslobođenje u napuštanju tradicionalnih dominantnih normi izgleda i ponašanja u današnjim društvima zapadnog svijeta. Iznose mišljenje kako planiraju biti „normalni“ aktivni članovi društva ali da ne moraju izgledati tako (Kosut, 2000: 85).

Više različitih izvora (Dadić, 2017; Broussard; Harton, 2018; Shovlin, 2019) govore o tom trendu bunta, gdje se osobe osjećaju slobodnije, samostalnije, njih se percipira kao snažnije i odlučnije kada se tetoviraju. Bilo to zbog činjenice da postoji određena stigma koja se veže uz tetovirane ili zbog toga što kontriraju ustaljenim društvenim normama, istina je da ih se takvim, barem u zemljama EU i drugim razvijenim zemljama poput SAD-a, percipira na takav način. Društvene norme jesu podložne promjenama, i moglo bi se reći da se sa popularizacijom tetovaža zasigurno mijenjaju na korist tetoviranih, još uvijek postoje određene prepreke u društvenim interakcijama pa tako i u vidu profesionalnog svijeta.

Unatoč povećanoj rasprostranjenosti tetovaža i malo dokaza da su ljudi s tetovažama drugačiji na važne načine od onih bez tetovaža, stereotipi o ljudima s tetovažama opstaju, čak i među samim tetoviranim osobama. Ovi stereotipi mogu imati dalekosežne implikacije. Prema Timmingu, diskriminacija na temelju tetovaža pri zapošljavanju legalna je i u Sjedinjenim Državama i u Europi, čak i kada su tetovaže dio kulturne baštine. Doista, mnoge tvrtke—posebno oni koji pružaju korisničku podršku—imaju izričitu politiku zapošljavanja "bez vidljive tetovaže", kao i neke grane vojske, nekoliko policijskih odjela u većim američkim gradovima, pa čak i neke škole (Broussard, Harton, 2018: 536).

Osobe koje imaju tetovažu mogle bi se označiti kao devijantne, a također se njihove vještine donošenja odluka ocjenjuju prema njihovim tetovažama i često ih se promatra kao osobe s nesretnim djetinjstvom ili nereligioznim obiteljima. Osim toga, brojni ljudi smatraju

da se tetovirani ljudi ponašaju neodgovorno. Žene odlučuju više sakriti svoju tetovažu i imaju manje tetovaža u usporedbi s muškarcima. Muškarci imaju veće društveno prihvaćanje tetovaže u usporedbi sa ženama i to može jasno objasniti zašto se žene odlučuju za skrivenu tetovažu (Dey i sur., 2016: 66).

Stigma može biti i društvena i rodna. Društvena stigma uključuje nemogućnost rada državnog posla zbog tetovaže ili odbijanja na razgovoru za posao zbog vidljivosti tetovaže. Mnogi sudionici smatraju da je tetovaža često bila povezana s karakterom osobe. Često se za tetovirane ljude kaže da su loši, beskarakterni i mnogo više. Osim toga, rodna stigma pronađena u ovoj studiji gdje se sudionicama često kaže da će ih tetovaža učiniti manje podobnima za brak, jer prikazuje da ima loš karakter. Dodatno, Studija također sugerira da su male ili pojedinačne ili manje vidljive tetovirane osobe više prihvaćene nego jako tetovirana osoba, u slučaju poslova i dr (Dey i sur., 2016: 67).

Ako promatramo tetovaže u kontekstu roda u brojnim izvorima, ističu Broussard i Harton, nailazimo na sentiment društva prema kojem su žene s tetovažama percipirane kao promiskuitetnije, lošijeg karaktera i slično. Rijetka su istraživanja uspoređivala percepcije o tetoviranim muškarcima sa percepcijama o tetoviranim ženama. Većina ih je pokazala da se žene percipiraju u lošijem svijetlu od muškaraca ili da ne postoje značajne razlike (Broussard, Harton 2018: 522). Žene s tetovažama doživljavaju se kao manje privlačne, manje brižne i manje inteligentne ili manje poštene i religiozne, ovisno o vrsti tetovaže (Resenhoft, Villa i Wiseman prema Broussard, Harton 2018: 522). Također je zanimljivo da, iako su generalno negativnije percipirane, neki izvori pokazuju da se tetovirane žene percipiraju snažnije nego li ne tetovirane te kao na manje pasivne i moćnije od netetoviranih žena (Broussard, Harton 2018: 535). Mnogim je ženama tetovaže predstavljale preuzimanje kontrole nad vlastitim tijelom, posebno u vremenskom razdoblju drugog vala feminizma. Može se reći da je to bio način protestiranja protiv društvenoga poretka (Borovac prema Dadić, 2017: 36).

4. METODOLOŠKI I EMPIRIJSKI ASPEKTI ISTRAŽIVANJA

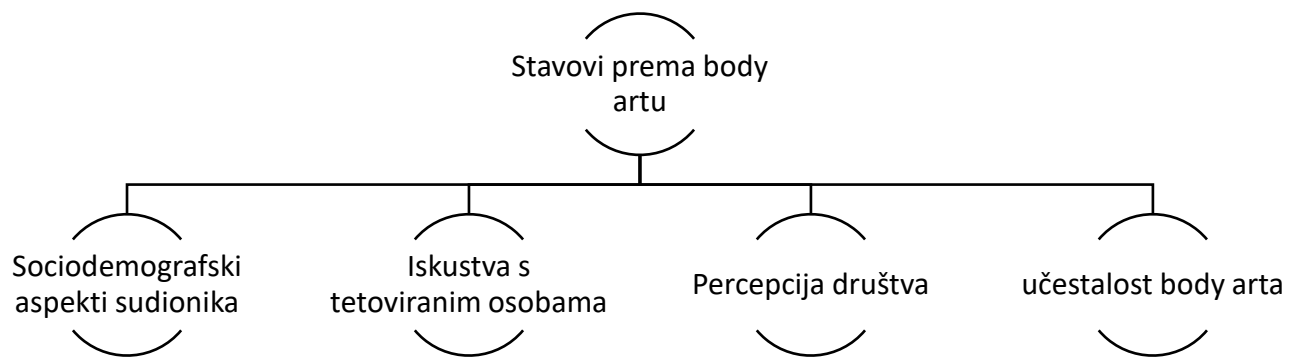
Tetovaže i *piercings*-i nisu nova pojava u Hrvatskoj ali postaju sve popularnije. Povijesno promatrano, tetoviranje je kao društvena pojava na hrvatskom etničkom prostoru prisutno još od vremena starih ilirskih plemena koja su živjela na Balkanu (Stipčević prema Haluga; Sviličić, 2020: 145). Činjenica jest da se sve više mladih odlučuje na tetoviranje i *piercinge*, a uzrok tomu može biti i smanjenje stigme u hrvatskom društvu. Na ovu temu postoji značajna količina literature, ali takve je na području Hrvatske još uvijek jako malo.

Opći cilj istraživanja je bio ispitati stavove i mišljenja ispitanika o osobama s *body art*-om, ponajviše s tetovažama ili *piercings*-ima. Posebni ciljevi su bili ispitati upoznatost sudionika s osobama s *body art*-om, utvrditi postojanje i učestalost predrasuda prema tetoviranim osobama u privatnom i poslovnom životu, ispitati kakva značenja mladi pridodaju svojim tetovažama, ispitati koliko dugo ljudi razmišljaju prije odluke na tetoviranje, ispitati utječe li vidljivost tetovaže na percepcije o osobi, ispitati postoji li razlika u percepciji žena i muškaraca sa tetovažama, ispitati postoji li razlika u odluci na tetoviranje među muškarcima i ženama. Konceptualna shema istraživanja prikazuje odnos glavnih istraživačkih varijabli i njihovih indikatora (Slika 1).

Istraživanje se provodilo na području Splitsko-dalmatinske županije u rujnu 2022. g. putem online anketnog upitnika koristeći google forms. Uzorak se sastojao od mladih osoba u dobi od 18 do 34 godine uključujući studente, zaposlene na određeno/neodređeno i nezaposlene. Upitnik se sastojao od 4 seta pitanja. Prvi set pitanja se odnosio na sociodemografska obilježja sudionika. Drugi set pitanja odnosio se na stavove ispitanika prema *body artu* općenito, kako ih oni doživljavaju i kakva su njihova obilježja. Treći set pitanja odnosio se na njihovu percepciju ljudi s tetovažama. Četvrti set pitanja odnosio se na osobne stavove i mišljenja sudionika o *body artu*. Prvi set pitanja imao je više ponuđenih odgovora, ovisno o vrsti pitanja a drugi, treći i četvrti su imali odgovore prema skali slaganja i neslaganja. Sudjelovanje u istraživanju je bilo anonimno i dobrovoljno.

Prije provedbe ankete, postavljene su dvije hipoteze: **[H1]** muškarci se u većem broju tetoviraju nego li to rade žene, **[H2]** muškarci češće imaju vidljive tetovaže od žena

Slika 1. Konceptualna shema predmeta istraživanja

Tablica 1. Operacionalna shema varijabli i prediktora

Varijable	Metodološka razina	Pitanja u upitniku	Indikatori
Strukturalna obilježja	Individualna	1-5	sociodemografska: spol, dob, postignuti stupanj obrazovanja, mjesto stanovanja, zaposlenost
Upoznatost s <i>body art</i> -om	individualna	6-9	posjedovanje <i>body arta</i> , broj tetovaža, vidljivost tetovaža, dob u kojoj su po prvi put dobili <i>body art</i>
Znanje i mišljenja o <i>body art</i> -u općenito	grupna	10.1-10.8	značenje tetovaža općenito i u odnosu sa identitetom nosioca, svrha <i>body arta</i> općenito, utjecaj na individualnost, učestalost religijskih motiva
Mišljenje o osobama s <i>body art</i> -om	grupna	11.1-11.10	kakve tetovaže ljudi nose, koliko se tetovaže smišljaju, požale li ljudi tetovaže, pridonose li tetovaže samopouzdanju, vežu li se tetovaže uz osobne vrijednosti ili događaje iz osobnog života, problematičnost tetoviranih osoba, problemi sa zapošljavanjem, stigma prema <i>body artu</i>
Osobni pogledi na tetovaže i <i>body art</i> te iskustva sa tetoviranim	individualna	12.1-12.8	razmišljanje o tetoviranju, poznavanje tetoviranih, prihvatljivost tetovaža, iskustva sa tetoviranim osobama, želja za tetoviranjem

5. EMPIRIJSKI ASPEKTI ISTRAŽIVANJA

5.1 Sociostrukturalna obilježja ispitanika

U istraživanju je sudjelovalo ukupno 490 sudionika od čega je bilo 52,2% žena i 47,8% muškaraca. Uzorak je razdvojen po dobi u 4 skupine 18-19 godina (25,3 %), 20-24 godine (33,5%), 25-29 godina (22,7%) , 30-34 godine (18,6%). Najveći broj sudionika istraživanja živi u gradu (86,9%) zatim na selu (8,8%) te najmanje na otoku (4,3%). Što se tiče stupnja obrazovanja, najveći dio sudionika ima završenu srednju školu čak 70,6%, zatim preddiplomski studij (21,6%), najmanje je sudionika sa poslijediplomskim obrazovanjem (0,4%). Sudionici su upitani i o njihovom radnom statusu, najveći dio ispitanika ima posao na određeno vrijeme (35,7%), zatim slijede oni koji rade povremeno preko student servisa (25,1%) a najmanje ih uopće ne radi niti studira (11%).

5.3 Posjedovanje *body arta*

Na pitanje posjeduju li ikakav oblik *body art*-a najveći broj sudionika je odgovorio da ne posjeduje (55,3%) dok su najučestaliji oblici *body art*-a *piercings*-i (27,3%) pa zatim tetovaže (23,5%), čak 67 sudionika imalo je više oblika *body arta*, pretežito u kombinaciji tetovaža i *piercing*-a. Od ukupnog broja sudionika, njih 17,8% ima jednu do dvije tetovaže, 5,5% ima od dvije do pet tetovaža a 3,5% ima više od 5 tetovaža. [H1] Kako bi smo testirali hipotezu koristili smo hi-kvadrat test. Rezultati su pokazali kako se žene u većem broju tetoviraju što se kosi sa očekivanim rezultatima. ($p < 0,05$) ($\chi^2 = 4,656$, $df = 1$, $p = 0,031$). Razlika među spolovima se pokazala kao statistički značajna.

Tablica 2.

Spol: * Tetovaže				
		Tetovaže		Ukupno
		nemaju tetovažu	imaju tetovažu/e	
spol	muški	182	52	234
	ženski	177	79	256
Ukupno		359	131	490

Tablica 3.

Hi-kvadrat test			
	Value	df	Asymptotic Significance (2-sided)
Pearson Chi-Square	4.656 ^a	1	.031
Likelihood Ratio	4.687	1	.030
Linear-by-Linear Association	4.647	1	.031
N of Valid Cases	490		

Za testiranje hipoteze [**H2**] također smo trebali koristiti hi-kvadrat test. Rezultati su pokazali da 50% ispitanika ima *body art* na vidljivom mjestu na tijelu te ukazuju kako ne postoji statistički značajna razlika između spolova što se tiče posjedovanja *body arta* na vidljivom mjestu na tijelu ($p > 0,05$) ($\chi^2 = 3,872$, $df = 2$, $p = 0,144$).

Tablica 4.

Spol: * Imate li barem jedan oblik body arta na vidljivom mjestu na tijelu?					
		Imate li barem jedan oblik body arta na vidljivom mjestu na tijelu?			ukupno
		nemam body art	ne	da	
Spol:	muški	109	18	107	234
	ženski	97	21	138	256
ukupno		206	39	245	490

Tablica 5.

Hi-kvadrat test			
	Value	df	Asymptotic Significance (2-sided)
Pearson Chi-Square	3.872 ^a	2	.144
Likelihood Ratio	3.875	2	.144
Linear-by-Linear Association	3.799	1	.051
N of Valid Cases	490		

Jedno od interesantnijih i pomalo iznenađujućih podataka jest da se znatan dio ispitanika, čak 31,2% od ukupnog uzorka prvi put tetoviralo ili *pierce*-alo dok su bili maloljetne dobi, 15,5% sa 18-19 godina te 11,6% sa 20 ili više godina.

5.3 Stavovi prema *body art*-u

Pitanja o stavovima prema *body art*-u su u upitniku posložena u 3 tablice. Prva je sadržavala pitanja o *body art*-u općenito kako bi ispitali stavove i mišljenja ispitanika o obilježjima tetovaža, upoznatost ispitanika sa temom, opće mišljenje o konceptu tetoviranja ili piersanja. Zanimali su nas njihovi stavovi o tome što *body art* predstavlja, kakva značenja ima, kako ga pojedinci koji imaju *body art* generalno doživljavaju, vežu li ga uz osobne vrijednosti i individualnost.

Od ukupnog broja ispitanika, njih 69,7% smatra da tetovaže najčešće imaju osobno značenje, 25,9% se niti slažu niti ne slažu sa tvrdnjom dok se samo 4,3% ispitanika uopće ne slaže. Čak 62,5% ispitanika smatra da tetovaže mogu otkriti karakter osobe, 20% ih nije sigurno a 17% ih se ne slaže. Takav podatak je donekle iznenađujuć jer se može protumačiti kao dokaz za postojanje predrasuda prema tetoviranim osobama, dok su u većini slučajeva ispitanici odgovarali na način koji ne sugerira postojanje predrasude prema tetoviranim.

Također nas je zanimalo kakva značenja tetovaže predstavljaju tetoviranim pojedincima i kako ih oni doživljavaju. Rezultati ankete pokazuju da se 48,1% ispitanika ne slaže da su tetovaže najčešće religijskih motiva, 49,7% se niti slaže niti ne slaže a samo 2% ih se slaže. Na pitanje jesu li tetovaže vezane uz osobne vrijednosti onoga tko ih nosi 66,5% uzorka se slaže, 24,1% se niti slaže niti ne slaže a 9,4% ih se ne slaže. S tvrdnjom „*Body art*-om šalju se poruke drugima“ 25,5% se slaže, 42,9% se niti slaže niti ne slaže a 31,6% se ne slaže. Za tvrdnju da su tetovaže tjelesni ukrasi rezultati su pokazali da se 85,9% slaže, 11,6% niti slaže niti ne slaže a 2,4% ne slaže.

Čak 67,6% sudionika smatra da tetovaže nose poseban značaj onome tko ih „nosi“, 31,2% se niti slaže niti ne slaže dok se samo 1% nije složio s tvrdnjom. Ovakvi rezultati doista prikazuju da *body art*, odnosno tetovaže u ovom slučaju imaju veliki značaj za one koji se na njih odlučuju, kao što brojni autori navode (Dadić, 2017.; Kosut, 2000.; Campbell-Meier, Krtalić, 2022.; Rowsell, J., Kress, G., & Street, B. 2013.; Ferreira, 2014.). Nešto više od polovice (50,9%) sudionika složilo sa tvrdnjom da su tetovaže izraz individualnosti nosioca. Iz

prikupljenih podataka možemo zaključiti kako je odabir tetovaže intiman proces koji zahtijeva vrijeme i planiranje.

Druga tablica, također sastavljena od niza tvrdnji s ponuđenim odgovorima na skali od: slažem se, niti se slažem niti se ne slažem i ne slažem se ispitivala je stavove i mišljenja o tetoviranim osobama. S tvrdnjom da većina ljudi bira skrivenija mjesta za tetoviranje složilo se 44,5% sudionika, 32,7% se niti slaže niti ne slaže a 22,9% se ne slaže. Što je dodatno potkrijepljeno rezultatima pitanja 9. gdje se pokazalo da 50% uzorka ima barem jedan oblik *body arta* na vidljivom mjestu na tijelu. Najveći udio ispitanika se slaže sa tvrdnjom da većina ljudi prije tetoviranja dugo razmatra ideje (47,8%) dok se (46,1%) niti slaže niti ne slaže sa tvrdnjom. Sa tvrdnjom „Ljudi rijetko požale svoje tetovaže“ složilo se 15,5%, 67,1% se niti slaže niti ne slaže dok se 17,3% ne slaže.

Vodeći se prijašnjim istraživanjima (Broussard, Harton, 2018.; Dadić, 2017.; Dey i sur., 2016.) gdje se u više navrata spominju negativniji stavovi prema ženama sa *body art*-om, posebno tetovažama, zanimalo nas je ispitati misle li sudionici da su tetovaže primjerenije za muškarce nego li za žene. Većina sudionika (51,6%) se ne slaže s tvrdnjom da su tetovaže primjerenije na tijelu muškarca za razliku od ženskog tijela, ali vrijedi naglasiti da se gotovo jedna četvrtina uzorka slaže (24,5%).

Većina (58,4%) ispitanika smatra da tetovirani ljudi svoje tetovaže vežu uz događaje iz svog života, 35,8% se niti slaže niti ne slaže dok se 5,7% ne slaže. U svojim radovima Armstrong i sur, 2007. te Ferreira, 2014. navode kako tetovaže pojedincima nerijetko davaju određen osjećaj jedinstvenosti, posebnosti i pomažu sa samopouzdanjem pa se u upitniku postavila tvrdnja da tetovaže pomažu sa samopouzdanjem. 65,9% se složilo, 25,1% se niti slaže niti ne slaže dok se 9% ne slaže što dodatno potvrđuje ideju da tetovaže nerijetko imaju pozitivan utjecaj na psihi pojedinca.

Velik broj ispitanika, čak 62,4%, uopće se ne slaže sa tvrdnjom da su tetovirani ljudi problematični, 34,7% se niti slaže niti ne slaže a samo 2,9% se slažu sa navedenom tvrdnjom. Na pitanje misle li da tetovirane osobe imaju probleme sa zapošljavanjem, većina ispitanika se slaže (51%) dok se 37,8% niti slaže niti ne slaže a 11,2% ih se uopće ne slaže s tvrdnjom. Kao što smo očekivali ispitanici su mišljenja da tetovirane osobe imaju probleme u pronalasku poslova.

Većina ispitanika (61,6%.) se slaže da zaista postoji stigma prema tetoviranim osobama, 33,3% se niti slaže niti ne slaže, 5,1% se ne slaže, makar sami ne iskazuju diskriminatorne stavove prema takvim pojedincima. Sa tvrdnjom da su manje i skrivenije tetovaže prihvaćenije u društvu slaže se 74,5%, 16,5% se niti slaže niti ne slaže a 9% se ne slaže. Pretpostavljali smo da će većina ispitanika biti mišljenja da su manje tetovaže prihvaćenije jer velike i upadljive tetovaže krše kulturne norme u društvu i općenito se na njih gleda negativno. Većina (74,5%) ispitanika je izjavilo da se slažu s tvrdnjom da se velike i vidljive tetovaže negativnije percipiraju od manjih i skrivenijih.

Treća tablica sastojala se od pitanja koja se odnose na individualni stav i mišljenje ispitanika. Ponudeni odgovori su bili ne; da; ne znam, ne mogu procijeniti. Začudujuće velik postotak sudionika 82% razmišlja o mogućnosti da se tetovira, a samo 10,6% ne razmišlja o tome. Tetovaže definitivno rastu u popularnosti, a ovakvi rezultati pokazuju da će broj mladih sa tetovažama i dalje rasti. Čak 66,6% ispitanika ima prijatelje koji imaju tetovaže, a samo 18,4% nema. S druge strane, samo 15,1% sudionika ima roditelje koji imaju tetovaže, što i nije posebno iznenađujuće s obzirom da je popularnost tetovaža danas u brzem porastu no ikada.

Većina ispitanika (69,7%) smatra da postoje prihvatljive i ne prihvatljive tetovaže, samo 14,9% se ne slaže s tom tvrdnjom. Takvi rezultati i nisu pretjerano iznenađujući s obzirom na to kakvih sve tipova tetovaža ima koje se mogu smatrati nepoželjnim, od profanih prikaza, do simbola vezanih uz danas društveno neprihvatljive pokrete ili osobe i slično.

Kada se govori o tetovažama, uvijek se spominje stigma prema pojedincima sa tetovažama jer je dobrim dijelom još uvijek prisutna u društvu i u profesionalnom svijetu. Upravo iz tog razloga je zanimljivo da samo 3,9% ispitanika izbjegava interakciju sa nepoznatim tetoviranim osobama, a čak 79% to ne radi. Sa tvrdnjom da su imali negativno iskustvo s tetoviranom osobom se ne slaže 60,6% ispitanika a 33,1% ne može procijeniti. Dakako, za očekivati je da će od mnogobrojnih tetoviranih ljudi postojati agresivni ili opasni tetovirani ljudi ali prema podacima iz našeg istraživanja, ispitanici ne vežu takvo ponašanje specifično uz tetovirane pojedince. Generalno su stavovi ispitanika dosta poželjni za tetovirane ljude i ne iskazuju značajnu razinu diskriminatornih stavova, predrasuda ili stigme vezane uz takve pojedince.

Uzevši u obzir rezultate cjelokupnog istraživanja, mlade osobe pokazuju veliku razinu tolerancije prema *body art*-u i percipiraju ga kao oblik ukrašavanja tijela i način za iskazivanje osobnih vrijednosti. Ispitanici su u najvećem broju osobe koje žive u gradu, imaju završenu

srednju školu ili preddiplomski studij te rade (na određeno ili povremeno preko student servisa). Polovica (50%) ispitanika ima barem jedan oblik *body art*-a na vidljivom mjestu na tijelu, većina (66,7%) ih ima prijatelje koji imaju tetovaže a čak 82% ih razmišlja o mogućnosti da se i sami tetoviraju. Zanimljivo je da se najveći udio ispitanika sa *body art*-om prvi put tetovirao ili *pierce*-ao dok je bio maloljetne dobi. Ispitanici u velikom broju žele tetovaže te ih ne vežu uz devijantna ponašanja i životne stilove kako bi se moglo zaključiti prema društvenim stereotipima. Jedina „mana“ koju ispitanici vežu uz tetovaže su problemi u zapošljavanju. Naime, većina (51%) ih smatra da osobe sa tetovažama, a pogotovo upadljivim tetovažama nailaze na probleme u potrazi za poslom. Također, ispitanici su svjesni stigme koja je povezana sa *body art*-om, većina (61,6%) ih smatra da je stigma još uvijek prisutna. Kao što su i prijašnja istraživanja (Dadić, 2017. ;) pokazivala, pojedinci koji se odlučuju na tetoviranje su upoznati s činjenicom da su tetovaže stigmatizirane i da su dobre šanse da će iskusiti predrasude zbog svojih tetovaža ali ih to ne obehtrabruje u njihovoj odluci.

6. ZAKLJUČAK

Tetovaže, *piercings*-i i općenito *body art* su dio ljudske povijesti, možemo pronaći primjere tetovaža u gotovo svakoj kulturi na svijetu. Njihov značaj i svrha se razlikovala od vremena, mjesta i kulture u kojoj se nalazila ali su gotovo sveprisutne. Današnji porast broja tetoviranih ljudi može se objasniti smanjenjem stigme prema tetoviranim osobama, ugledanju mladih na poznate osobe (glazbenike, umjetnike, pjevače, sportaše) te jednostavnim održavanjem tradicije u raznim dijelovima svijeta. Postoje razni stilovi tetoviranja, ljudi se odlučuju na tetovaže iz raznih razloga, neki ih vežu uz događaje iz osobnog života, neki uz osobne vrijednosti ili interese a neki se na njih odlučuju čisto iz estetske vrijednosti.

U ovom istraživanju pokušalo se dati odgovore na razna pitanja koja su vezana uz temu *body arta*. Putem interneta, televizijskih programa, vijesti možemo svakodnevno naići na osobe sa *body art*-om. Donedavno taboo, danas je postao mainstream trend. Pogotovo u razvijenijim zemljama svijeta gdje je stigma prema tetoviranim osobama dodatno odbačena u društvu. Naše istraživanje proveli smo online anketom, organiziranom u 4 seta pitanja. Prvi set pitanja odnosio se na sociodemografske značajke, drugi na opće mišljenje o konceptu *body art*-a, treći se odnosio na njihovu percepciju tetoviranih osoba a četvrti na njihove osobne stavove i mišljenja o *body art*-u. Rezultati istraživanja pokazali su generalno pozitivne stavove prema tetovažama, čak 82% ispitanika je izjavio da razmišljaju o tetoviranju. Pomalo iznenađujuć je podatak da se većina osoba koje imaju *body art* tetoviralo ili piersalo dok su bili/le maloljetne dobi, za što bi zakonski trebali dopuštenje roditelja ili skrbnika. Kada smo promatrali razlike među spolovima pokazalo se kako ne postoje razlike u vidljivosti ili veličini tetovaža, ali postoji razlika u odluci na tetoviranje. Drugim riječima, žene se, prema prikupljenim podacima, u većem broju odlučuju na tetoviranje. Negativniji stavovima prema ženama s tetovažama nisu potvrđeni prikupljenim podacima. Većina ljudi smatra da ipak postoji stigma prema tetoviranim osobama te da takvi pojedinci imaju probleme sa zapošljavanjem ali sami ne iskazuju prema njima negativne stavove. Velik udio sudionika ima prijatelje s tetovažama, želi tetovaže i ne izbjegava nepoznate tetovirane osobe. Generalno su stavovi mladih prema tetovažama, piersinzima i drugim oblicima *body arta* pozitivni i ne ukazuju na stigmatizaciju takvih pojedinaca sa iznimkom pitanja o problemima sa zapošljavanjem. Većina sudionika smatra da se tetovažama pridodaju osobna značenja; da se vežu uz događaje iz osobnog života te da se o njima dugo razmišlja prije nego se naprave.

Istraživanja na ovu temu na području Hrvatske su malobrojna, a tema je neistažena. Činjenica jest da se tetovaže sve više normaliziraju u društvu, posebno kod mladih, te da predstavljaju oblik neverbalne komunikacije. U našem istraživanju, ispitanici u velikom broju tetovaže percipiraju kao oblik samoizražavanja. Smatraju da se one vežu uz osobne vrijednosti ili događaje iz života te da služe i kao estetski ukras na koži. U današnjem dobu, gdje estetika zauzima visoku ulogu u prezentiranju sebe prema svijetu, tetovaže preuzimaju komunikacijsku ulogu. U nekim društvenim krugovima mogu služiti kao alat zbližavanja zajednice a u drugim mogu biti suočena s predrasudama. Velik broj mladih se interesira za ovu temu, a činjenica da se u velikom broju odlučuju na ovakve tjelesne modifikacije dok su maloljetne dobi samo dodatno potvrđuje da tetovaže postaju sve popularnije i društveno prihvaćenije.

7. LITERATURA

1. Adamović, M. i Maskalan, A. (2011). Tijelo, identitet i tjelesne modifikacije. *Sociologija i prostor*, 49(189): 49-70.
2. Armstrong, M., Koch, J., Saunders, J., Roberts, A., Owen, D. (2007). The hole picture: risks, decision making, purpose, regulations, and the future of body piercing. *Clinics in dermatology*.
3. Broussard, K. A., & Harton, H. C. (2018). Tattoo or taboo? Tattoo stigma and negative attitudes toward tattooed individuals. *The Journal of social psychology*, 158(5): 521-540.
4. Campbell-Meier, J. and Krtalić, M., 2022. Tattoo information creation: Towards a holistic understanding of tattoo information experience. *Information Science Research*, 44(3): 1-9.
5. Dadić, N. (2017). *Komunikacijski aspekt ukrašavanja tijela u zapadnoj kulturi* (Doktorski rad). Preuzeto s <https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:122:611114>
6. Dey, Archita & Das, Kaustav & Mukhopadhyay, Sutapa. (2016). Tattoo and Stigma: Lived Experiences and Societal Perceptions. *The Journal of Social Psychology*, 16-317.
7. Ferreira V. (2014) Becoming a Heavily Tattooed Young Body: From a Bodily Experience to a Body Project, *Youth & Society*, 46(3): 303-337.
8. Burgoon, J. K., Bacue, A. E., (2003). Non verbal communication skills. U Greene, J. C. (ur.), *Handbook of communication and social interaction skills*. (str. 179-209). *Psychology Press*
9. Haluga, V. i Sviličić, N. (2020). Istraživanje suvremene percepcije tradicijske tetovaže na primjeru tetovaža žena katolkinja iz bosne i hercegovine. *Hum*, 15 (24): 144-161.
10. Hustić, K. (2013). *Tetoviranje u prapovijesti i doprinos otkrivanju ove prakse u vučedolskoj kulturi*. Diplomski rad. Zagreb: Filozofski Fakultet sveučilišta u Zagrebu.
11. Hall, J. A., Horgan, T. G., Murphy, N. A. (2019). Nonverbal communication, *Annual Review of Psychology*, 70 (1): 271-294.
12. Kang, M., Jones, K. (2007). Why do people get tattoos?. *Contexts*, 6(1), 42-47.
13. Kosut, M. (2000). Tattoo Narratives: The intersection of the body, self-identity and society. *Visual Studies*, 15(1): 79-100.

14. Mandal, F. (2014). Nonverbal Communication in Humans. *Journal of Human Behaviour in the Social Environment*. 24: 417-421.
15. Puđa, A. H. (2016). *Sociološki aspekti neverbalne komunikacije i njezin utjecaj na uspješnost pojedinca u ostvarivanju osobnih i društvenih ciljeva*. Završni rad. Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku. Preuzeto s <https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:142:849365>
16. Rowsell, J., Kress, G., Street, B. (2013). Visual optics: Interpreting *body art*, three ways. *Visual Communication*, 12(1): 97-122.
17. Shovlin, M. (2019). Think Before You Ink. *BU Well*, Indianapolis. 4(1): 12-14.

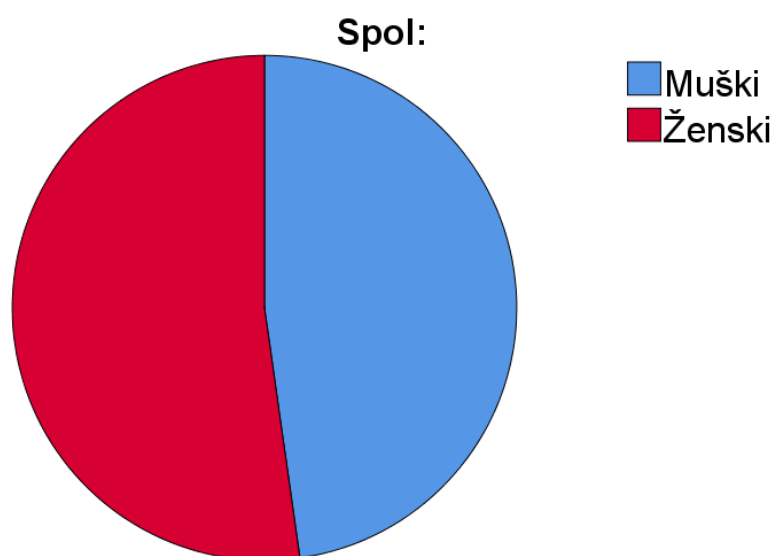
8. METODOLOŠKA I EMPIRIJSKA ARHIVA

8.1 Tablični i grafički prikazi

Tablica 1. Spol ispitanika

	f	%
Muški	234	47.8
Ženski	256	52.2
Ukupno	490	100.0

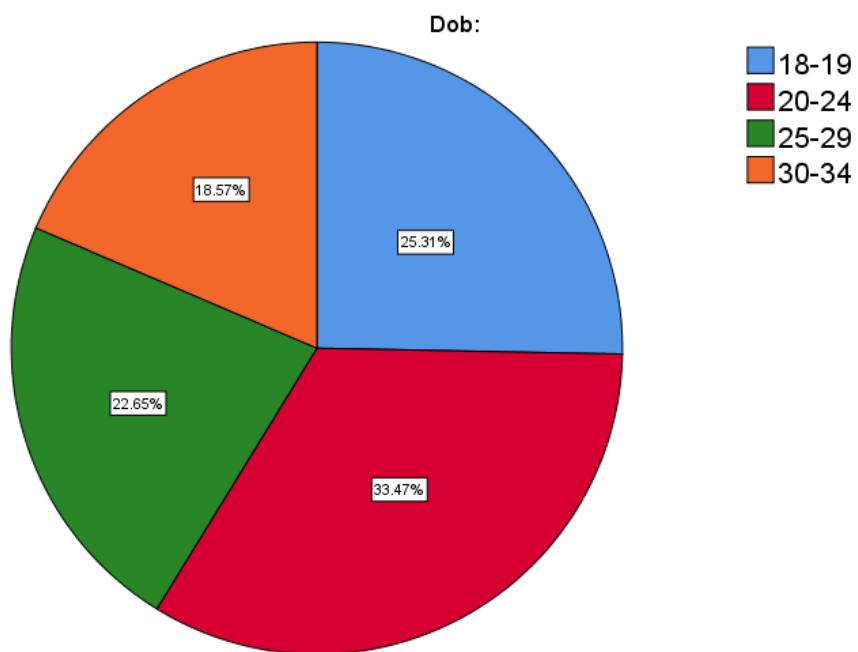
Grafikon 1. Spol ispitanika

Tablica 2. Dob ispitanika

	f	%
18-19	124	25.3
20-24	164	33.5
25-29	111	22.7
30-34	91	18.6
Ukupno	490	100.0

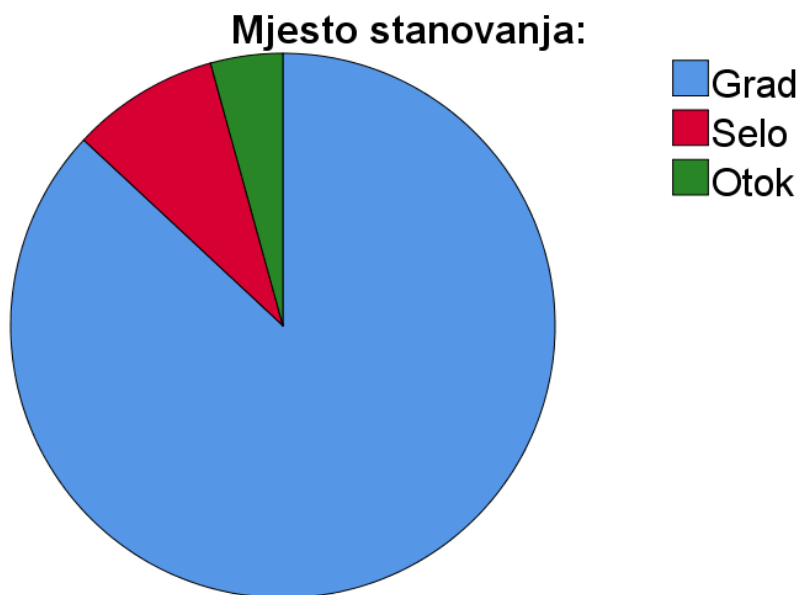
Grafikon 2. Dob ispitanika

Tablica 3. Mjesto stanovanja

	f	%
Grad	426	86.9
Selo	43	8.8
Otok	21	4.3
Ukupno	490	100.0

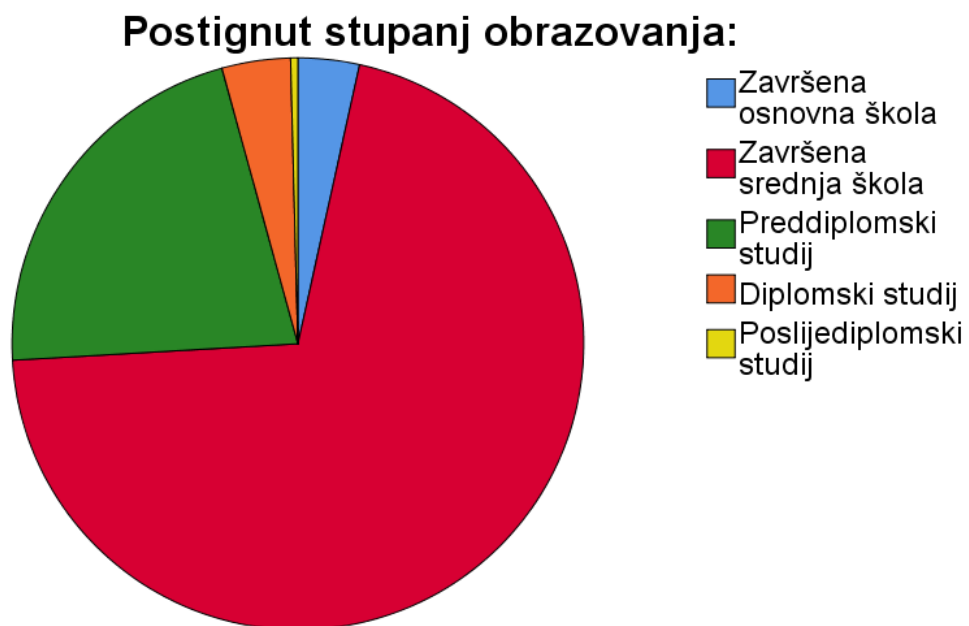
Grafikon 3. Mjesto stanovanja

Tablica 4. Stupanj obrazovanja ispitanika

	f	%
Završena osnovna škola	17	3.5
Završena srednja škola	346	70.6
Preddiplomski studij	106	21.6
Diplomski studij	19	3.9
Poslijediplomski studij	2	.4
Ukupno	490	100.0

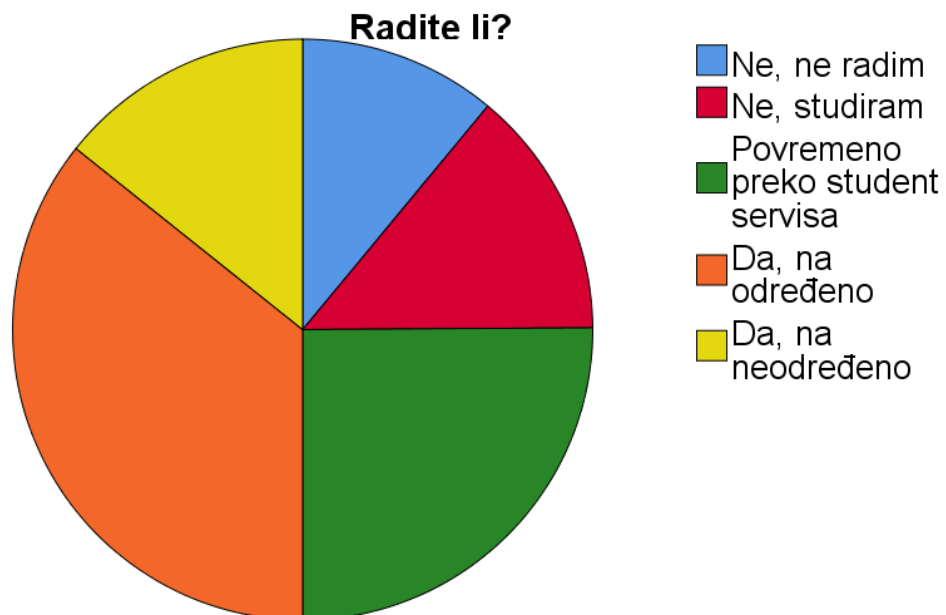
Grafikon 4. Stupanj obrazovanja ispitanika

Tablica 5. Radni status

	f	%
Ne, ne radim	54	11.0
Ne, studiram	68	13.9
Povremeno preko student servisa	123	25.1
Da, na određeno	175	35.7
Da, na neodređeno	70	14.3
Ukupno	490	100.0

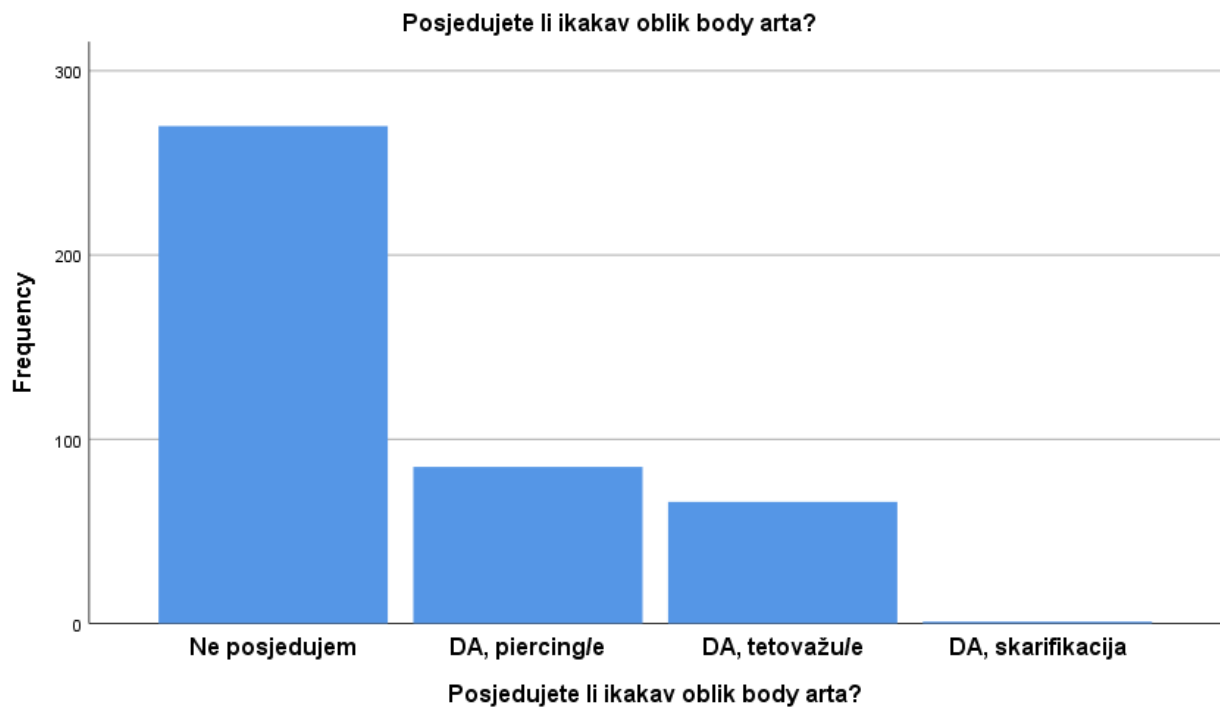
Grafikon 5. Radni status

Tablica 6. Posjedovanje *body arta*

	f	%
Ne posjedujem	271	48.7%
Tetovaže	131	23.5%
<i>Piercing</i>	152	27.3%
Skarifikacija	3	0.5%
Ukupno	557	100.0%

Grafikon 6. Posjedovanje *body arta*

Tablica 7. Koliko tetovaža posjedujete?

	f	%
Nemam tetovažu	359	73.3
1-2	87	17.8
2-5	27	5.5
Više od 5	17	3.5
Ukupno	490	100.0

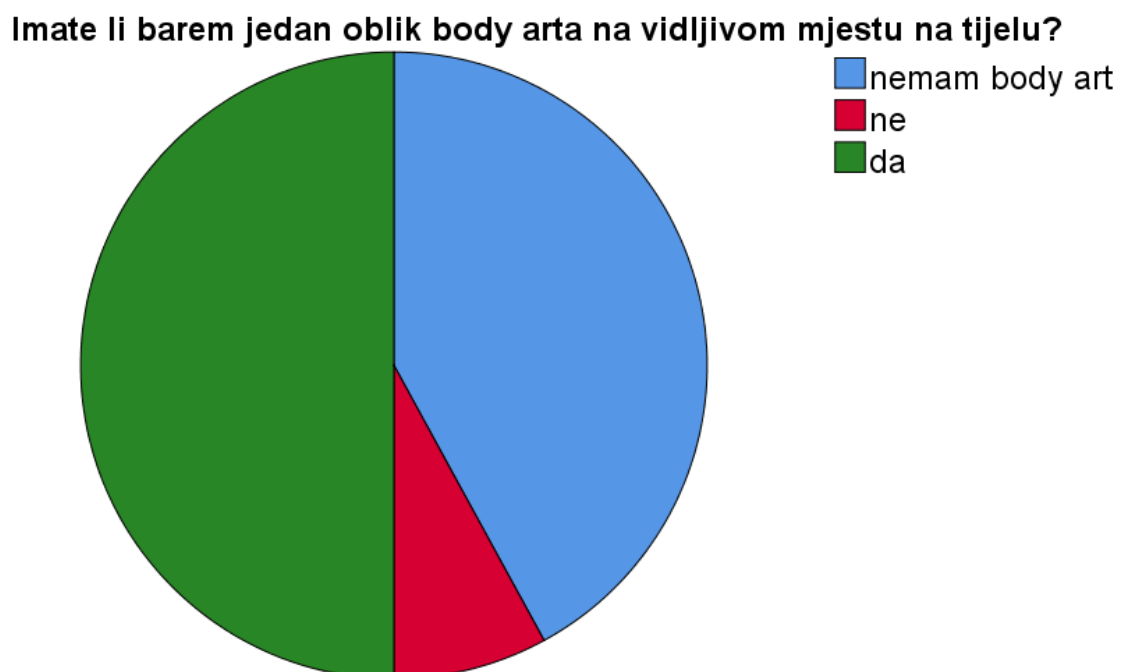
Grafikon 7. Koliko tetovaža posjedujete?

Tablica 8. Imate li barem jedan oblik *body arta* na vidljivom mjestu na tijelu?

	f	%
Nemam <i>body art</i>	206	42.0
Ne	39	8.0
Da	245	50.0
Ukupno	490	100.0

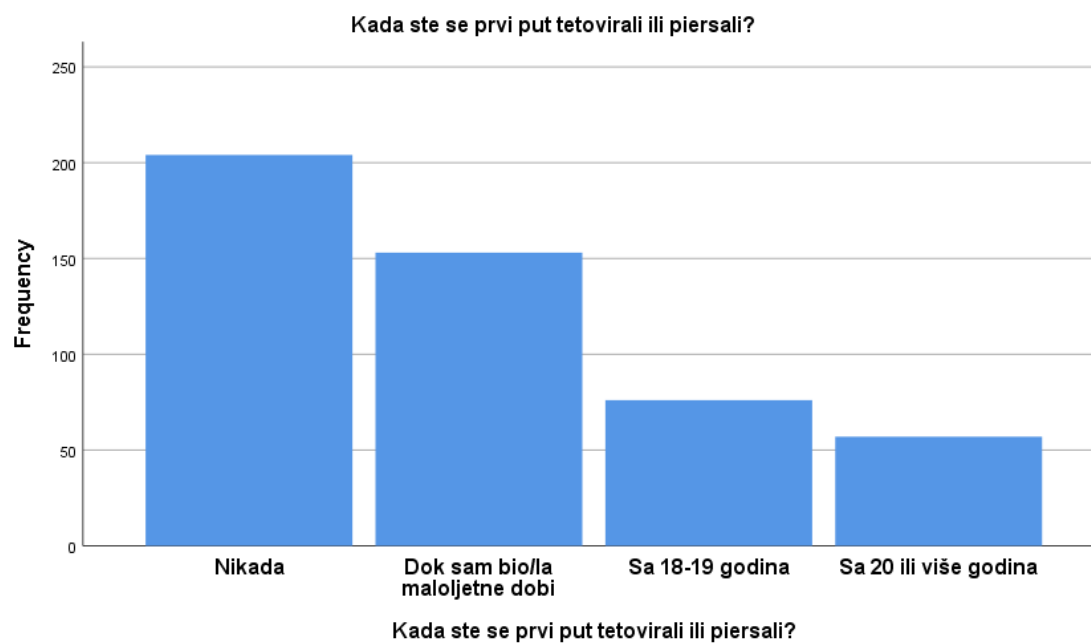
Grafikon 8. Imate li barem jedan oblik *body arta* na vidljivom mjestu na tijelu?

Tablica 9. Kada ste se prvi put tetovirali ili piersali?

	F	%
Nikada	204	41.6
Dok sam bio/la maloljetne dobi	153	31.2
Sa 18-19 godina	76	15.5
Sa 20 ili više godina	57	11.6
Ukupno	490	100.0

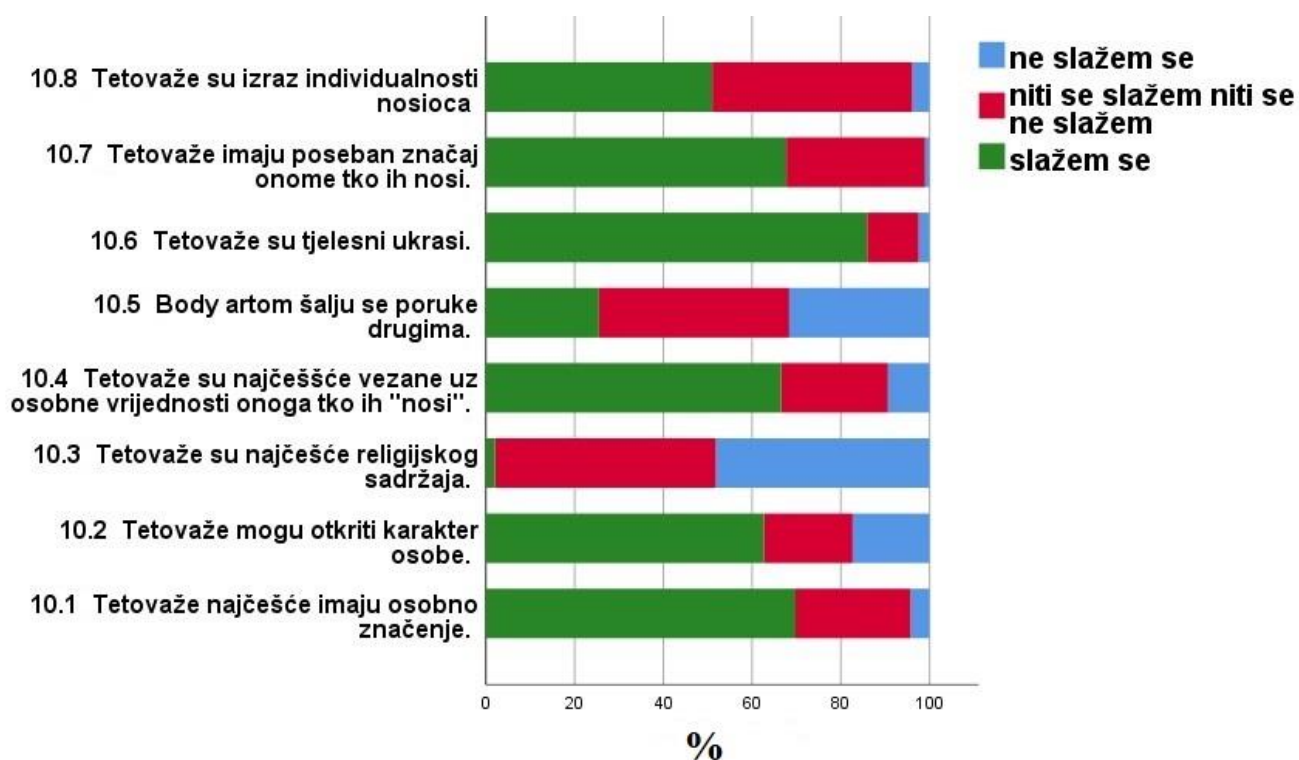
Grafikon 9. Kada ste se prvi put tetovirali ili piersali?

Tablica 10. Slažete li se s navedenim tvrdnjama?

10. Slažete li se s navedenim tvrdnjama?	ne slažem se	niti se slažem niti se ne slažem	slažem se
10.1 Tetovaže najčešće imaju osobno značenje.	4.3%	25.9%	69.8%
10.2 Tetovaže mogu otkriti karakter osobe.	17.3%	20.0%	62.7%
10.3 Tetovaže su najčešće religijskog sadržaja.	48.2%	49.8%	2.0%
10.4 Tetovaže su najčešće vezane uz osobne vrijednosti onoga tko ih "nosi".	9.4%	24.1%	66.5%
10.5 <i>Body art</i> -om šalju se poruke drugima.	31.6%	42.9%	25.5%
10.6 Tetovaže su tjelesni ukrasi.	2.4%	11.6%	85.9%
10.7 Tetovaže imaju poseban značaj onome tko ih nosi.	1.0%	31.2%	67.8%
10.8 Tetovaže su izraz individualnosti nosioca	3.9%	45.1%	51.0%

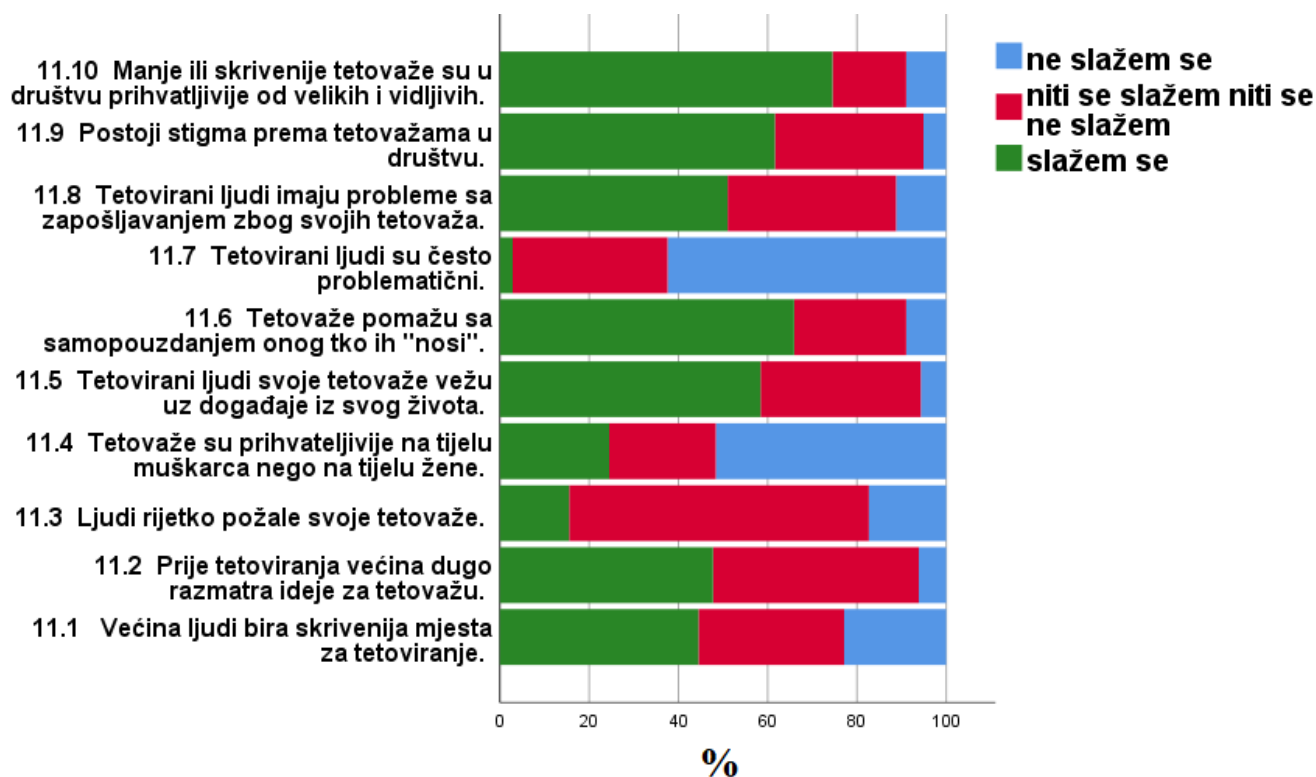
Grafikon 10. Slažete li se s navedenim tvrdnjama?

Tablica 11. Slažete li se s navedenim tvrdnjama?

11. Slažete li se s navedenim tvrdnjama?	ne slažem se	niti se slažem niti se ne slažem	slažem se
11.1 Većina ljudi bira skrivenija mjesta za tetoviranje.	22.9%	32.7%	44.5%
11.2 Prije tetoviranja većina dugo razmatra ideje za tetovažu.	6.1%	46.1%	47.8%
11.3 Ljudi rijetko požale svoje tetovaže.	17.3%	67.1%	15.5%
11.4 Tetovaže su prihvatljivije na tijelu muškarca nego na tijelu žene.	51.6%	23.9%	24.5%
11.5 Tetovirani ljudi svoje tetovaže vežu uz događaje iz svog života.	5.7%	35.9%	58.4%
11.6 Tetovaže pomažu sa samopouzdanjem onog tko ih "nosi".	9.0%	25.1%	65.9%
11.7 Tetovirani ljudi su često problematični.	62.4%	34.7%	2.9%
11.8 Tetovirani ljudi imaju probleme sa zapošljavanjem zbog svojih tetovaža.	11.2%	37.8%	51.0%
11.9 Postoji stigma prema tetovažama u društvu.	5.1%	33.3%	61.6%
11.10 Manje ili skrivenije tetovaže su u društvu prihvatljivije od velikih i vidljivih.	9.0%	16.5%	74.5%

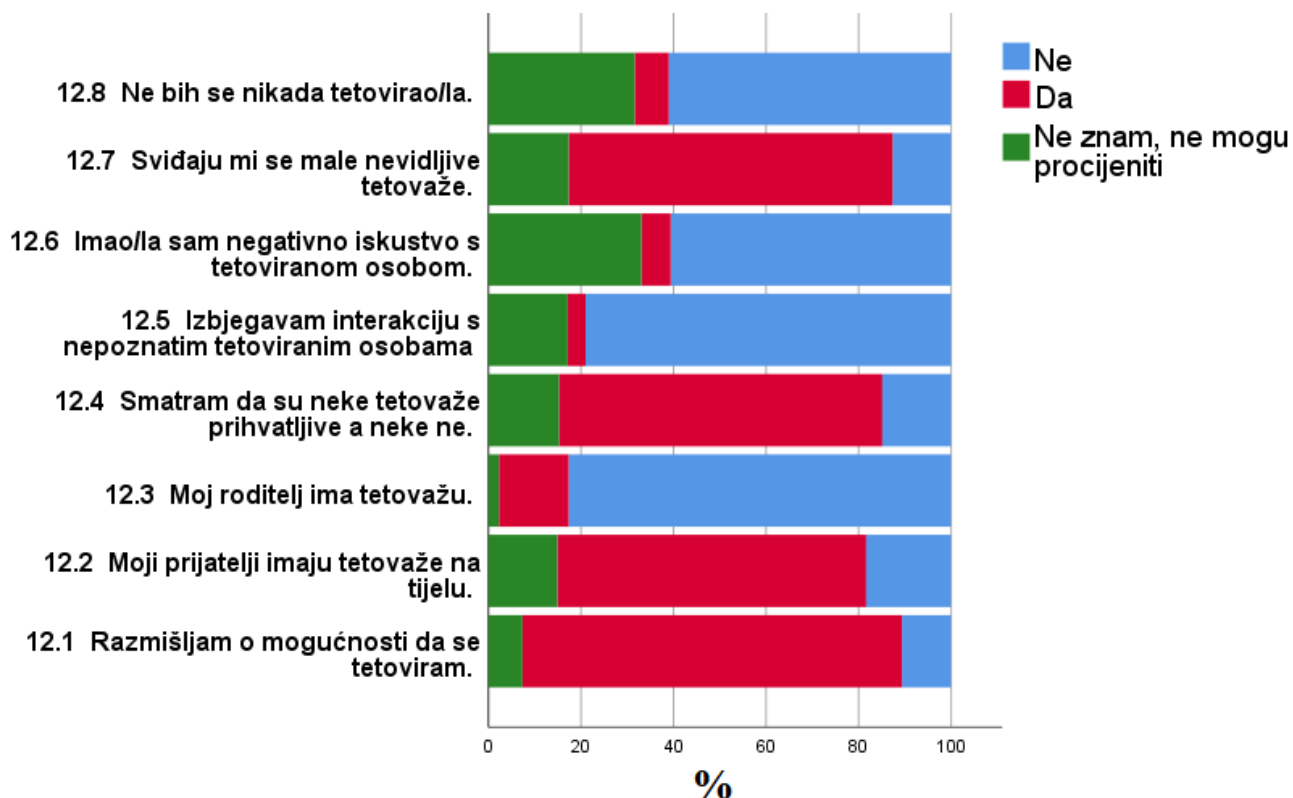
Grafikon 11. Slažete li se s navedenim tvrdnjama?

Tablica 12. Koje se od navedenih tvrdnji odnose na vas?

12. Koje se od navedenih tvrdnji odnose na vas?	ne	da	ne znam, ne mogu procijeniti
12.1 Razmišljam o mogućnosti da se tetoviram.	10.6%	82.0%	7.3%
12.2 Moji prijatelji imaju tetovaže na tijelu.	18.4%	66.7%	14.9%
12.3 Moj roditelj ima tetovažu.	82.7%	15.1%	2.2%
12.4 Smatram da su neke tetovaže prihvatljive a neke ne.	14.9%	69.8%	15.3%
12.5 Izbjegavam interakciju s nepoznatim tetoviranim osobama	79.0%	3.9%	17.1%
12.6 Imao/la sam negativno iskustvo s tetoviranom osobom.	60.6%	6.3%	33.1%
12.7 Svidaju mi se male nevidljive tetovaže.	12.7%	70.0%	17.3%
12.8 Ne bih se nikada tetovirao/la.	61.0%	7.3%	31.6%

Grafikon 12. Koje se od navedenih tvrdnji odnose na vas?

8.2 Primjer protokola

	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19
1																			
2																			
3																			
4																			
5																			
6																			
7																			
8																			
9																			
10.1																			
10.2																			
10.3																			
10.4																			
10.5																			
10.6																			
10.7																			
10.8																			
11.1																			
11.2																			
11.3																			
11.4																			
11.5																			
11.6																			
11.7																			
11.8																			
11.9																			
11.10																			
12.1																			
12.2																			
12.3																			
12.4																			
12.5																			
12.6																			
12.7																			
12.8																			

8.3 Upitnik

SVEUČILIŠTE U SPLITU

FILOZOFSKI FAKULTET

Odsjek za sociologiju

Rujan 2022.

Poštovani/ne,

molimo Vas za sudjelovanje u istraživanju o komunikaciji *body art*-om među mladima a u svrhu izrade završnog rada. Također Vas molimo da na pitanja odgovorite iskreno. Vaši podaci i odgovori će biti anonimni. Zahvaljujemo na sudjelovanju!

1. Spol:

- 1) ženski
- 2) muški

2. Dob:

- 1) 18-19
- 2) 20-24
- 3) 25-29
- 4) 30-34

3. Mjesto stanovanja:

- 1) grad
- 2) selo
- 3) otok

4. Postignut stupanj obrazovanja:

- 1) bez završene osnovne škole
- 2) završena osnovna škola
- 3) završena srednja škola
- 4) preddiplomski studij
- 5) diplomski studij
- 5) poslijediplomski studij

5. Radite li?

- 1) NE, ne radim
- 2) NE, studiram
- 3) Povremeno preko student servisa
- 3) DA, na određeno
- 4) DA, na neodređeno

6. Posjedujete li ikakav oblik *body arta*?

- 1) Ne posjedujem
- 2) DA, tetovažu/e
- 3) DA, *piercing*/e
- 4) DA, skarifikacija
- 5) Nešto drugo: _____

7. Koliko tetovaža posjedujete?

- 1) Nemam tetovažu
- 2) 1-2
- 3) do 5
- 4) više od 5

8. Imate li barem jedan oblik *body arta* na vidljivom mjestu na tijelu?

- 1) nemam *body art*
- 2) ne
- 3) da

9. Kada ste se prvi put tetovirali ili piersali?

- 1) nikada
- 2) dok sam bio/la maloljetan
- 2) sa 18-19 godina
- 3) sa 20 ili više godina

10. Slažete li se s navedenim tvrdnjama?	ne slažem se (1)	ni se slažem ni se ne slažem (2)	slažem se (3)
1. Tetovaže najčešće imaju osobno značenje.			
2. Tetovaže mogu otkriti karakter osobe.			
3. Tetovaže su najčešće religijskog sadržaja.			
4. Tetovaže su najčešće vezane uz osobne vrijednosti onoga tko ih „nosi“.			
5. <i>Body art</i> -om šalju se poruke drugima.			
6. Tetovaže su tjelesni ukrasi.			
7. Tetovaže imaju poseban značaj onome tko ih nosi.			
8. Tetovaže su izraz individualnosti nosioca.			

11. Slažete li se s navedenim tvrdnjama?	ne slažem se (1)	niti se slažem niti se ne slažem (2)	slažem se (3)
1. Većina ljudi bira skrivenija mjesta za tetoviranje.			
2. Prije tetoviranja većina dugo razmatra ideje za tetovažu.			
3. Ljudi rijetko požale svoje tetovaže.			
4. Tetovaže su prihvatljivije na tijelu muškarca nego na tijelu žene			
5. Tetovirani ljudi svoje tetovaže vežu uz događaje iz svog života			
6. Tetovaže pomažu sa samopouzdanjem onog tko ih "nosi".			
7. Tetovirani ljudi su često problematični.			
8. Tetovirani ljudi imaju probleme sa zapošljavanjem zbog svojih tetovaža.			
9. Postoji stigma prema tetovažama u društvu.			
10. Manje ili skrivenije tetovaže su u društvu prihvatljivije od velikih i vidljivih.			

12. Koje se od navedenih tvrdnji odnose na vas?	NE (1)	DA (2)	Ne znam, ne mogu procijeniti (3)
1. Razmišljam o mogućnosti da se tetoviram.			
2. Moji prijatelji imaju tetovaže na tijelu.			
3. Moj roditelj ima tetovažu.			
4. Smatram da su neke tetovaže prihvatljive a neke ne.			
5. Izbjegavam interakciju s nepoznatim tetoviranim osobama.			
6. Imao/la sam negativno iskustvo s tetoviranom osobom.			
7. Sviđaju mi se male nevidljive tetovaže.			
8. Ne bih se nikada tetovirao/la.			

9. SAŽETAK

Body art je oduvijek bio dio raznih kultura svijeta. Primjere tetoviranja, piersanja, skarifikacije možemo pronaći diljem svijeta. Njihov značaj i svrha se razlikovala od vremena, mjesta i kulture u kojoj se nalazila ali su gotovo sveprisutne. Postoje razni stilovi tetoviranja, ljudi se odlučuju na tetovaže iz raznih razloga, neki ih vežu uz događaje iz osobnog života, neki uz osobne vrijednosti ili interese a neki se na njih odlučuju čisto iz estetske vrijednosti. *Body art* se može promatrati i kao oblik neverbalne komunikacije

Činjenica jest da i danas postaju sve popularnije, bilo zbog utjecaja medija, pop idola ili zbog održavanja i populariziranja određenih kultura i supkultura. Kada promatramo *body art* kao oblik neverbalne komunikacije, govorimo o fenomenu gdje se značenja, ideje i ponekad i predrasude prenose s tijela tetovirane osobe na druge. Kada se govori o tome često se spominju „zatvorske tetovaže“ zbog poznate činjenice da u zatvorima postaju dio inicijacijskog procesa u pridruženju bandi ali u ovom istraživanju više nas je zanimala komunikacija među mladim osobama. Neverbalna komunikacija je bilo koji oblik komunikacije u kojem se ne koristi govor, može obuhvaćati sve od gesta, izraza lica, položaju tijela, izgledu tijela te ovisi u velikoj mjeri o kontekstu situacije u kojoj se odvija. U provedenom istraživanju velik dio sudionika nije imao siguran stav o tome šalje li *body art* poruke drugima, ipak, većina smatra kako se tetovažama pridodaju osobna značenja ili se čak vežu uz osobna iskustva i događaje iz života te smatraju da tetovaže mogu otkriti karakter osobe. Sudeći po tome, kao što i prijašnja istraživanja ukazuju, tetovaže su doista oblik neverbalne komunikacije, htjeli to ili ne, tetovirane osobe „govore“ o sebi putem svojim oznaka ili ukrasa na tijelu. Dakako, javlja se pitanje o predrasudi s kojom se takve osobe znaju susretati u svakodnevnom životu. Koliko je prisutna stigma prema *body artu* i tretira li se takve osobe diskriminatorno?

Stavovi ispitanika prema tetoviranim osobama su bili većinski pozitivni i nisu upućivali na postojanje stigme ili predrasuda, barem kod proučavane populacije, međutim kada su im postavljena pitanja imaju li tetovirani ljudi probleme sa zapošljavanjem i postoji li stigma prema takvim osobama, većina se složila s takvim tvrdnjama što sugerira da postoje društvene posljedice koje idu uz odluku na *body art*.

Ključne riječi: *body art*, tetovaže, piersinzi, skarifikacija, neverbalna komunikacija, stavovi mladih, stigma

10. SUMMARY

Body art has always been a part of different cultures around the world. Examples of tattoos, *piercings*, scarification can be found all over the globe. Their meaning and purpose has differed depending on the time, location and culture it was set in, but they were present almost everywhere. There are many styles of tattooing, people choose to get a tattoo for different reasons, some get tattoos as a sort of memento for events in their life, some get tattoos that have personal meaning and some choose to get tattoos for their esthetic value.

The fact is tattoos are getting even more popular, whether it's due to the influence of media, pop idols or traditional reasons. When we look at *body art* as a form of non verbal communication, we are talking about a phenomena where meaning, ideas or sometimes even prejudice gets transferred from the body of a tattooed person to another. We hear a lot about „prison tattoos“ as they are notorious as a part of an initiation process to become a gang member, but in this research we were more interested in communication among young people. Non verbal communication is any form of communication which excludes verbal conversation, and can include gestures, the look on someones face, body position, body shape and depends quite heavily on the context of the situation it's happening in. The research results show that a large proportion of participants didn't have a defined opinion on whether *body art* sends a message to others. Most, however, believe that people have tattoos with personal meaning or they connect them with their experiences and life events and believe that tattoos can reveal an individuals character. Judging by the data, as previous research points out, tattoos are indeed a form of non verbal communication. Willingly or unconsciously, people with tattoos „talk“ or share about themselves through the markings on their bodies. Of course, this raises a question about prejudice with which people with tattoos have to deal with in everyday life. How present is the stigma towards *body art* and are people with *body art* treated in a discriminatory fashion?

Attitudes and opinions of participants towards tattooed people were mostly positive and didn't suggest any stigma or prejudice was involved, at least not within the studied population, however, when they were asked questions if people with tattoos have problems with employment or whether there is stigma towards those individuals they mostly answered affirmatively which suggests that there are indeed social consequences that come with the decision to get *body art*.

Key words: *body art*, tattoos, *piercings*, scarification, non verbal communication, attitudes of young people, stigma

Bilješke o autoru:

BARTUL BUDIMIR rođen je u Sinju, 05. prosinca 2000. U Splitu završava osnovnu školu gdje i upisuje Graditeljsko geodetsku tehničku školu. Preddiplomski studij jednopredmetne sociologije na Filozofskom fakultetu u Splitu upisuje 2019./2020. Godine, gdje je trenutno student treće godine studija.

mail: bbudimir@ffst.hr

Obrazac A.Č.

SVEUČILIŠTE U SPLITU
FILOZOFSKI FAKULTET

IZJAVA O AKADEMSKOJ ČESTITOSTI

kojom ja BARTUL BUDIMIR, kao pristupnik/pristupnica za stjecanje zvanja sveučilišnog/e prvostupnika/ce SOCIOLOGIJE, izjavljujem da je ovaj završni rad rezultat isključivo mojega vlastitoga rada, da se temelji na mojim istraživanjima i oslanja na objavljenu literaturu kao što to pokazuju korištene bilješke i bibliografija. Izjavljujem da niti jedan dio završnog rada nije napisan na nedopušten način, odnosno da nije prepisan iz necitiranoga rada, pa tako ne krši ničija autorska prava. Također izjavljujem da nijedan dio ovoga završnog rada nije iskorišten za koji drugi rad pri bilo kojoj drugoj visokoškolskoj, znanstvenoj ili radnoj ustanovi.

Split, 27.9.2022

Potpis

Izjava o pohrani završnog/diplomskog/specijalističkog/doktorskog rada (podcrtajte odgovarajuće) u Digitalni repozitorij Filozofskog fakulteta u Splitu

Student/ica: BARTUL BUDIMIR

Naslov rada: Komuniciranje body art-om među mladima : sociološko istraživanje

Znanstveno područje: DRUŠTVENE ZNANOSTI

Znanstveno polje: SOCIOLOGIJA

Vrsta rada: ZAVRŠNI RAD

Mentor/ica rada:

izv. prof. dr. sc. Zorana Šušjug Vučica

(ime i prezime, akad. stupanj i zvanje)

Komentor/ica rada:

(ime i prezime, akad. stupanj i zvanje)

Članovi povjerenstva (ime i prezime, akad. stupanj i zvanje):

1. izv. prof. dr. sc. Ivanka Bozau, predsjednica

2. izv. prof. dr. sc. Marija Lončar, članica

3. izv. prof. dr. sc. Zorana Šušjug Vučica, mentorica, članica

Ovom izjavom potvrđujem da sam autor/autorica predanog završnog/diplomskog/specijalističkog/doktorskog rada (zaokružite odgovarajuće) i da sadržaj njegove elektroničke inačice u potpunosti odgovara sadržaju obranjenog i nakon obrane uređenog rada. Slažem se da taj rad, koji će biti trajno pohranjen u Digitalnom repozitoriju Filozofskoga fakulteta Sveučilišta u Splitu i javno dostupnom repozitoriju Nacionalne i sveučilišne knjižnice u Zagrebu (u skladu s odredbama Zakona o znanstvenoj djelatnosti i visokom obrazovanju, NN br. 123/03, 198/03, 105/04, 174/04, 02/07, 46/07, 45/09, 63/11, 94/13, 139/13, 101/14, 60/15, 131/17), bude:

a) rad u otvorenom pristupu

b) široj javnosti, ali nakon proteka 6 / 12 / 24 mjeseci (zaokružite odgovarajući broj mjeseci).

(zaokružite odgovarajuće)

Split, 27.9.2022

Potpis studenta/studentice: Bartul Budimir